

Muumikirjojen hahmonnimien käännösstrategiat suomen ja tšekin kielen käännöksissä

Petra Pospíchalová

Pro gradu -tutkielma

Suomen ja sen sukukielten maisteriohjelma

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2022

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Suomen ja sen sukukielten maisteriohjelma

Petra Pospíchalová

Muumikirjojen hahmonnimien käännösstrategiat suomen ja tšekin kielen käännöksissä Sivumäärät: 48, 2 liites.

Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassani muumiromaanissa esiintyviä hahmonnimiä ja niiden käännösstrategioita suomeen ja tšekkiin. Pyrin tutkimaan hahmonnimien funktioita ja eri kohdekielten käännösstrategioiden valintaa. Pyrkimyksenä on selvittää, mitä yhtäläisyyksiä ja eroja hahmonnimien käännöksissä on ja kuinka käännökset mukautetaan lukijoiden tarpeisiin.

Aineisto koostuu 141 hahmonnimestä kolmessa kielessä – ruotsissa, suomessa ja tšekissä. Nimet jaottelen niiden nimityyppien mukaan kahteen ryhmään. Ryhmät ovat realistiset mutta epäautenttiset nimet ja keinotekoiset nimet. Lainanimiä tai autenttisia nimiä aineistossa ei esiinny. Näissä ryhmissä tutkin nimien funktioita ja käännösstrategioita ja vertailen käytettyjä strategioita suomen- ja tšekinkielisten käännösten välillä. Tutkimani funktiot ovat identifioiva, lokalisoiva, sosiaalinen, deskriptiivinen ja luokitteleva. Käännösstrategiat ovat laina, mukaelma, käännös ja korvaaminen.

Tulokset osoittavat, että käännösstrategioiden valinnassa on paljon yhteisiä piirteitä. Molemmissa kielissä eniten käytetyt strategiat ovat käännös ja mukaelma. Tämä vastaa hahmonnimien luonnetta, koska suuri osa nimistä on luotu yleisnimistä. Kun hahmonnimi vastaa yleisnimeä, joka on tunnettu myös kohdekielessä, ei käännöksessä ole tarvetta luoda nimelle uutta ilmausta. Mukaelman avulla nimet sopeutetaan kohdekieleen esimerkiksi ääntämisen suhteen.

Kielten käännösstrategioiden ero nähdään korvaus- ja lainastrategian valinnassa. Korvaamista käytetään enemmän tšekinkielisessä käännöksessä. Joskus syynä on kulttuurinen adaptaatio, jota nimien tšekin käännöksessä jonkin verran esiintyy. Useissa tapauksissa korvausstrategian käyttö aiheuttaa nimen merkityksen menettämisen. Lainastrategialla käännetään nimiä enemmän suomenkielisessä käännöksessä, mikä liittyy varsinkin realististen mutta epäautenttisten nimien luonteeseen. Toisin sanoen henkilönimet ruotsissa ja suomessa ovat hyvin läheisiä ja lukijoille ymmärrettäviä myös alkuperäisessä muodossa.

Avainsanat: nimistöntutkimus, kirjallisuusnimistö, käännöskirjallisuus, erisnimet, muumit

Sisällysluettelo

1	Johdanto	4
1.1	Tutkimuksen taustaa	4
1.2	Tutkimustehtävä ja aineiston esittely	5
2	Erisnimet kirjallisuudessa	8
2.1	Yleisesti nimistöteoriasta	8
2.2	Erisnimien luominen ja luokittelu	9
2.3	Erisnimien merkitykset ja funktiot	10
3	Nimet lastenkirjallisuuden käänöksissä	13
3.1	Lastenkirjallisuus kaunokirjallisuuden alalajina	13
3.2	Käännösprosessi ja käännösstrategiat	14
3.3	Tšekin kielen perusteet	16
4	Hahmonnimien funktiot	18
4.1	Identifioiva funktio	18
4.2	Luokitteleva ja lokalisoiva funktio	20
4.3	Deskriptiivinen funktio	21
4.4	Sosiaalinen funktio	22
5	Hahmonnimien käännösstrategiat	24
5.1	Realistiset mutta epäautenttiset nimet	24
5.2	Keinotekoiset nimet	28
5.2.1	Suku- ja lajikuuluvuus	29
5.2.2	Ominaisuus ja ulkomuoto	32
5.2.3	Muut nimet	35
5.2.4	Appellatiiveja muistuttavat nimet	37
6	Lopuksi	41
	Lähteet	44
	Liitteet	49

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena ovat muumikirjojen hahmonnimet ja niiden käännökset suomeen ja tšekkiin. Muumikirjojen tekijä on suomalainen kirjailija Tove Marika Jansson, joka oli monipuolinen taiteilija. Hän teki paljon mielenkiintoisia teoksia eri taiteenaloilta. Kirjoittamisen lisäksi hän maalasi tauluja, piirsi sarjakuvia ja kuvitti useita kirjoja, esimerkiksi J. R. R. Tolkienin kirjan *Hobitti* ja L. Carrollin kirjan *Liisa ihmemaassa*. Hän oli siis lahjakas ja monipuolinen taiteilija, mutta yhdestä hänen luomuksistaan tuli jotain erityisen huomattavaa: talvisodan aikana hän loi muumimaailman ja sen asukkaat, jotka nykyään koko maailma tuntee. Muumeista on tullut tärkeä suomalaisen kulttuurin osa.

Jansson kirjoitti kaikki teoksensa ruotsiksi. Ensimmäinen muumiromaani *Småtrollen och den stora översvämningen* (*Muumit ja suuri tuhotulva*, 1991) julkaistiin ruotsiksi vuonna 1945. Ennen kuvakirjan *Hur gick det sen? Boken om Mymlan, Muminrollet och Lilla My* (*Kuinkas sitten kävikään?* 1952) julkaisua vuonna 1952 Janssonin tarinat eivät olleet niin suosittuja. Kuitenkin tämän teoksen julkaisemisen jälkeen kirjat ovat olleet suosittuja sekä kotimaassa että ulkomailla. (Aejmelaeus 1994: 11–21.) Muumikirjoja on käännetty jo kymmenille kielille ympäri maailmaa.

Ensimmäinen suomen kielelle käännetty kirja oli vuonna 1955 *Muumipeikko ja pyrstötähti*. Suuren osan muumiromaaneista on kääntänyt suomeen Laila Järvinen, joka on myös suomentanut mm. Astrid Lindgrenin teoksia. Muumikirjojen kääntäjä oli myös Kaarina Helakisa, joka on kääntänyt teoksen *Muumilaakson marraskuu* ja Jaakko Anhava, joka on kääntänyt kirjan *Muumit ja suuri tuhotulva*. Toisaalta kaikkien tšekinkielisten käännösten kääntäjä oli Libor Štukavec. Ensimmäiset tšekin kielelle käännetyt muumiromaanit julkaistiin suomeen verrattuna vähän myöhemmin 1970–1980-luvulla, nimittäin *Taikatalvi*, *Taikurin hatu* ja *Muumipapan urotyöt*. Loput käännettiin vasta 1990-luvulla. (Kadlec 2018.)

Kirjojen luomisen aikana tarinoiden sisältö ja muoto on muuttunut. Ensimmäisinä kirjoitetuista lapsenomaisista seikkailukirjoista ne ajan myötä muuttuivat sisällöllisesti syvemmiksi, enemmän vanhemmille lapsille ja aikuisille tarkoitetuiksi kirjoiksi, joissa päähenkilöstäkin tulee aikuinen. Silti onnellinen loppu säilyi kaikissa kirjoissa. (Aejmelaeus 1994: 24–25, 47.)

Muumikirjojen nimistöä ei alussa otettu hyvin vastaan. Jotkut pitivät niitä kummallisina ja lapsille liian vaikeina. (Aejmelaeus 1994: 71.) Kuitenkin sitten selvisi, että juuri sanaleikkejä lukijat todennäköisesti arvostavat, ja muumeista tuli vähitellen maailmanlaajuinen sensaatio. Romaanien lisäksi muumeista on tehty sarjakuvia, näytelmiä, radiokuunnelmia, TV-sarja ja elokuvia. Sekä Tšekissä että Suomessa muumien tarinat ovat suosittuja, Suomessa luonnollisesti vielä enemmän kuin Tšekissä. Suomessa muumit eivät liity pelkästään kirjoihin, vaan Muumilaakson asukkaiden kuvat näkyvät erilaisissa tuotteissa, Naantalissa sijaitsee Muumimaailma-huvipuisto ja Tampereella on Muumimuseo.

Tutkimuksessani tarkastelen kaunokirjallisuuden nimistöä kääntämisen näkökulmasta. Kaikki ihmiset asuvat yhdessä maailmassa ja luonnollisesti haluavat ymmärtää muita ihmisiä ja kulttuureja. Tässä tehtävässä käännös on aina toiminut työkaluna ja tekee yhteydenpidosta paljon helpompaa. Nimet luonnollisesti toimivat tietyllä tavalla niiden alkuperäisessä ympäristössä eli kielessä, jossa ne ovat syntyneet. On mielenkiintoista tarkastella, miten nimet sitten esiintyvät toisessa ympäristössä – käännöksessä – eli miten niiden luonne muuttuu ja missä määrin se pysyy samana.

1.2 Tutkimustehtävä ja aineiston esittely

Tässä tutkimuksessa tarkoitukseni on tutkia muumikirjojen hahmonnimiä, niiden tehtäviä ja käännöksiä. *Hahmonnimellä* tarkoitan nimeä, jolla viitataan tarinan inhimilliseen hahmoon ja jolla on erisnimien piirteitä. *Erisnimellä* eli *proprilla* yksilöidään oliota muista saman luokan jäsenistä (VISK §596). Käännöstutkimuksessa on kiinnostava vertailla kohdekieltä paitsi lähdekieleen myös muihin käännöskieliin (ks. Bertills 2003). Tässä tutkimuksessani vertailuaineistona toimii nimien tšekin käännös. Valitsin tšekinkielisen käännöksen kahdesta syystä: yksi niistä on oletukseni, että tšekinkielisessä käännöksessä näkyy kulttuurinen adaptaatio, koska suomalainen ja tšekkiläinen kulttuuri ovat kaukana toisistaan. Toinen syy on oletukseni, että tämä ero näkyy käännösstrategioiden valinnassa. Siksi se voi toimia vertailuaineistona hyvin. Kahden käännöksen vertailu mahdollistaa sen tutkimisen, milloin käännösstrategiat eroavat toisistaan ja milloin ne pysyvät samana. Tšekkiin muumitarinat käännettiin, samoin kuin suomeen, suoraan ruotsista, eli kirjojen lähdekielestä. En aio tässä tutkimuksessa tutkia tšekin käännöstä erikseen, vaan esitän lyhyesti havaintoja keskeisistä asioista suomen kieleen verrattuna.

Aiempaa tutkimusta kaunokirjallisuusnimestöstä ja kääntämisestä on viime vuosina tehty. Yvonne Bertills (2003) tutkii väitöskirjassaan lastenkirjallisuudessa esiintyviä nimiä, niiden muodostustapoja, merkityksiä, ja hän ottaa huomioon myös kääntämisen. Sen lisäksi on kirjoitettu erilaisia pro gradu -tutkielmia, esimerkiksi Hannele Mäenpää (2019) tutkii hahmonnimiä *Alice's Adventures in Wonderland* -teoksen eri suomennoksissa, Mikko Mentula (2006) kirjoittaa *Taru sormusten herrasta* -teoksen erisnimistä ja Leonard Pearl (2007) tutkii Disney-elokuvissa esiintyviä hahmonnimiä, niiden sananmuodostusta, rakennetta ja merkityssuhteita. Näissä tutkimuksissa käsitellään nimiä ja niiden suomenkielisiä käännöksiä eri näkökulmista.

Omassa tutkimuksessani kiinnitän huomiota kahteen eri käännökseen ja tutkin nimien suomennoksia toiseen käännökseen vertailemalla. Tutkimukseni tavoitteena on vastata kahteen kysymykseen:

1. Millaisia tehtäviä hahmonnimillä muumikirjoissa on?
2. Millaisilla käännösstrategioilla hahmonnimet käännetään suomen ja tšekin kielelle?

Ensimmäisessä kysymyksessä kiinnitän huomiota esiintyvien hahmonnimien funktioihin. Kaunokirjallisuuden hahmonnimillä on tekstissä erilaisia funktioita realistisiin tosielämän nimiin verrattuna. Tutkin nimien funktioita, koska sen avulla voin tutkia funktioiden ja käännösstrategioiden valintojen suhdetta ja niiden keskinäistä vaikutusta. Nimien merkityksiä ja funktioita käsitelen tarkemmin luvussa 2.

Toisessa kysymyksessä tutkin nimien käännöksiä eli sitä, millaisten käännösstrategioiden avulla ne on käännetty ruotsista suomeen. Käännösstrategiana pidän sitä tapaa, jolla sana käännetään toiselle kielelle. Lastenkirjojen kääntämiseen kuuluu erilaisia haasteita, koska on tärkeä ajatella lapsia ja kääntää nimet niin, että ne ovat lukijoille selviä ja ymmärrettäviä, mutta samaan aikaan on tärkeä säilyttää erisnimien alkuperäisiä assosiaatioita (ks. myös Bertills 2003). Kääntämisstrategioita ja kirjallisuuden, erityisesti lastenkirjojen, kääntämiseen liittyviä ongelmia esitän tarkemmin luvussa 3, jossa myös esittelen lyhyesti tšekin kielen piirteitä, jotka ovat tutkimuksen kannalta tärkeitä.

Käsittelyluvuissa 4 ja 5 pyrin vastaamaan tutkimuskysymyksiin aineistoni perusteella. Tässä tutkimuksessa aineisto koostuu suomenkielisistä hahmonnimistä ja niiden alkuperäisistä ruotsinkielisistä varianteista. Vertailuaineistona toimii nimien tšekkiläinen käännös siksi, että olisi mahdollista verrata eri kielten käännösstrategioiden valintaa. Tarkastelun kohteena

olevat romaanit on käännetty eri järjestyksessä suomeksi ja tšekiksi.

Koska muumiteoksia on paljon, olen valinnut vain Janssonin muumiromaaneja, en sarjakuvia tai elokuvia. Esimerkiksi tšekiksi käännettyissä TV-sarjoissa ovat hahmojen nimet osittain erilaisia kuin nimet tšekinkielisissä kirjoissa.

Olen itse kerännyt nimiä hakemalla niitä suomen-, tšekin- ja ruotsinkielisistä teoksista. Pidän hahmonnimenä sellaista nimeä, joka on ainakin kerran kirjoitettu isolla alkukirjaimella. Isojen alkukirjainten käyttö on yksi erisnimien tyypillisimmistä piirteistä. Kaikkien aineiston nimien proprisuus ei ole niin selvää, koska osa nimistä muistuttaa hyvin paljon yleisnimiä.

Yleisnimellä eli appellatiivilla viitataan esineisiin, olioihin ja asioihin. Yleisnimi on esimerkiksi *ihminen, pingviini, kynä*. (VISK §553.) Aineistossa myös näiden epäselvien nimien alkukirjainten käyttö on epäsäännöllistä ja useimmiten nimet alkavat pienellä alkukirjaimella, vaikka isojakin alkukirjaimia käytetään. Tämä koskee varsinkin eläimiin ja ammattiin viittaavia nimiä juuri niiden appellatiivisuuden takia. Riippuu sitten näkökulmasta, pidetäänkö niitä erisniminä vai ei. Tässä tutkielmassa otan ne mukaan, koska ne ainakin kerran alkavat isolla kirjaimella ja täyttävät erisnimien tehtävät siinä mielessä, että erisnimien päätehtävä on identifioida ja tarinan maailmassa näillä nimillä on yksilöivää merkitystä. Toisin sanoen kirjoissa on vain yksi hahmo, joka on tietyn lajin tai ammatin edustaja, ja lukijalle nimi on tarinan sisällä yksilöllinen. (VISK §597.)

Aineisto siis koostuu yhdeksästä muumiromaanista ja niissä esiintyvistä hahmonnimistä, eli 47 nimestä ja niiden suomenkielisistä (48) ja tšekinkielisistä (46) käännöksistä, yhteensä 141 nimestä. Suomenkielisiä nimiä on enemmän, koska hahmo *Filifjonkan* oli käännetty suomeen kahdella eri tavalla. Suomenkieliset kirjat ovat *Muumit ja suuri tuhotulva* (MST), *Muumipeikko ja pyrstötähti* (MP), *Taikurin hattu* (TH), *Muumipapan urotyöt* (MU), *Vaarallinen Juhannus* (VJ), *Taikatalvi* (TT), *Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia* (NL), *Muumipappa ja meri* (MM) ja *Muumilaakson marraskuu* (MMR). Sulkeissa olevia lyhenteitä käytän analyysiluvuissa, kun viitataan kirjoihin.

Tšekinkieliset käännökset samassa järjestyksessä ovat *Cesta za tatínkem*, *Kometa*, *Čarodějův klobouk*, *Tatínek píše paměti*, *Bláznivé léto*, *Čarovná zima*, *Neviditelné dítě a jiné příběhy*, *Tatínek a moře* ja *Pozdě v listopadu*.

2 Erisnimet kirjallisuudessa

Tässä luvussa esitelen nimistöntutkimusta, koska nimet muodostavat tutkimukseni pohjaa. Alaluvuissa käsittelen erisnimiä ja niiden funktioiden ja merkitysten teoreettista pohjaa. Sen lisäksi käsittelen proprien ja appellatiivien eroja.

2.1 Yleisesti nimistöteoriasta

Sana *nimi* voidaan ymmärtää kahdesta näkökulmasta. Jos nimi viittaa yhteen tarkoitteeseen, sitä kutsutaan *erisnimeksi* eli *propriksi*. Nimistöntutkimuksessa sanalla *nimi* viitataan aina juuri erisnimeen. Erisnimien funktio on siis yksilöidä ja erottaa yksi tarkoite toisista samanlaisista referenteistä. Jos nimi luokittelee, puhutaan *yleisnimestä* eli *appellatiivista*, josta onomastiikassa käytetään termiä *nimitys*. (Ainiala ym. 2008: 12–13.) Näitä kahta ryhmää ei voida tiukasti erottaa toisistaan, koska erisnimiä voidaan käyttää appellatiivina ja päinvastoin (VISK §553, §596, §597). Se mitä pidetään erisnimenä, riippuu kielestä, koska eri kielissä on eri käsityksiä erisnimistä. Esimerkiksi toisin kuin suomessa, saksan kielessä propreihin kuuluvat kansallisuuksien ja kielten nimet. (Ainiala ym. 2008: 25–26.)

Yhteinen määritelmä on se, että erisnimet yksilöivät ja erottavat oliot ja esineet toisistaan ja yleisnimet luokittelevat (Sjöblom 2006: 64; VISK §596, §553). Vaikka kirjoitusasussa erisnimen ja yleisnimen ero näkyy alkukirjaimesta, käytännössä ei kuitenkaan ole mahdollista tarkasti määritellä missä niiden välinen raja menee. Rajankäynnin vaikeuksiin liittyy muutamia ongelmia. Esimerkiksi juuri muumikirjoissa on nimien alkukirjainten käyttö epäsäännöllistä. Ongelmallisia tapauksia ovat ne, joissa erisnimi voidaan eri käyttöyhteyden perusteella tulkita yleisnimeksi ja päinvastoin. Toisessa ryhmässä voidaan ilmaus tulkita joko erisnimeksi tai yleisnimeksi jopa ilman kontekstia. Esimerkiksi *Einstein*-nimeä ilman kontekstia pidetään erisnimenä, mutta tietyssä käyttöyhteydessä se voi metaforisesti ilmaista adjektiiveja *älykäs*, *kekseliäs*. Tässä tapauksessa nimellä on luokitteleva merkitys. Erisnimiin kuuluu myös homonyyminen ilmaus, joka tarkoittaa, että nimellä on appellatiivinen vastine. Jos nimi on homonyyminen, se on semanttisesti läpinäkyvä, esimerkiksi *Haukijärvi*. Niiden vastakohta ovat läpinäkymättömät nimet, esimerkiksi *Oulu*. (Ainiala ym. 2008: 30–33.)

2.2 Erisnimien luominen ja luokittelu

Nimet ovat olennainen osa maailmaamme ja kulttuuriamme. Ihmiset ovat aina nimenneet heille läheisiä ja tärkeitä henkilöitä, eläimiä ja paikkoja. Nimeäminen helpottaa kommunikaatiota ja myös maailmaan orientoitumista. Nimittäin henkilönimellä on eri kulttuureissa eri tehtäviä, mutta nimi on aina merkittävä ihmisen identiteetin osa. (Ainiala ym. 2008: 15–19.)

Nimistöntutkimus eli onomastiikka syntyi vasta 1800-luvulla. Onomastiikka toimii läheisessä yhteistyössä muiden tieteenalojen kanssa, muun muassa filosofian, psykologian, maantieteen, kulttuuriantropologian ja historian kanssa. Onomastiikan tutkimusala ovat erisnimet. Suurelta osin onomastiikassa on tutkittu paikan- ja henkilönnimistöä ja muihin alueisiin liittyvä tutkimus on ollut marginaalista. Myöhemmin, 1900-luvulta lähtien, myös kaupalliset ja kirjallisuuden nimet saivat huomiota, ja niitä alettiin tutkia systemaattisesti. Kirjallisuuden nimistön tutkimus on yksi onomastiikan alalajista ja yleisesti se tarkoittaa kaunokirjallisuuden nimien tutkimusta. (Ainiala ym. 2008: 14–15, 60.)

Kirjailija luo kirjassaan olevat nimet omien kokemuksensa ja tietojensa perusteella. Nimien luomisessa on olennaista ajatella lukijoita kirjan kohderyhmänä ja kirjailijan tavoitteena on se, että lukijat ymmärtävät ja näkevät mitä hän nimien kautta haluaisi tuoda esille. (Bertills 2003: 42–44.) Tämä on erittäin tärkeää varsinkin lapsille suunnatuissa kirjoissa. Tämä koskee hahmonnimien lisäksi myös fiktiivisiä paikannimiä ja muita kirjassa olevia nimiä.

Nimien luomisen prosessissa kirjailija voi leikitellä nimien kanssa eri tasoilla ja lastenkirjassa ottaa huomioon muun muassa lukijan kaksinaisuuden. Sopivasti valittujen elementtien ansioista hän voikin viihdyttää aikuisia, jotka lukevat kirjaa lapsilleen. Kaunokirjallisuudessa on olemassa erilaisia kielileikkejä, jotka esiintyvät kielen eri tasoilla. Perimmäinen kielileikki, jota lastenkirjoissa käytetään, on niin sanottu *nonsense*, joka tarkoittaa sellaista sanaa, jonka osissa ei ole mitään merkitystä. Tällä alueella tunnettu kirjailija on Lewis Carroll ja hänen teoksensa *Alice in Wonderland*. (Bertills 2003: 65–66; ks. myös Mäenpää 2019.) Kielileikkiä voidaan nähdä myös kirjoissa esiintyvissä nimissä. Nimet voivat olla myös fonologisesti motivoituneita (Ainiala ym. 2008: 337) ja kuten Bertills toteaa, äännesymboliikka on yksi nonsense-nimissä esiintyvistä piirteistä (Bertills 2003: 143).

Kaunokirjallisuuden nimet luokitellaan eri luokkiin. Ainialan, Saarelman ja Sjöblomin mukaan kaunokirjallisuudessa on olemassa neljä päänimityyppiä niiden reaali maailman

suhteen perusteella: *autenttiset, realistiset mutta epäautenttiset, keinotekoiset nimet ja lainanimet* (Ainiala ym. 2008: 334). Autenttiset nimet viittaavat reaalimaailmassa olemassa oleviin olioihin, esimerkiksi *Harry Potter* -sarjassa hahmo *Nicolas Flamel*, joka loi viisasten kiven. Hän todella oli alkemisti, joka eli 1400-luvulla Pariisissa (Vilén 2009: 30; Uhlř 2019). Lainanimet viittaavat muissa kirjoissa oleviin fiktiivisiin olioihin, esimerkiksi kirjassa *Alice in Wonderland* esiintyvä hahmo *Gryphon*, joka on myös muinainen mytologian taruolento (Mäenpää 2019: 92). Sekä realistisella mutta epäautenttisella nimellä että keinotekoisella nimellä merkitään fiktiivinen olio tai paikka. Jos nimi on olemassa reaalimaailmassa, mutta viittaa fiktiiviseen hahmoon, kyseessä on realistinen mutta epäautenttinen nimi, esimerkiksi *Harry Potter*. Se on tavallinen englantilainen nimi, joka *Harry Potter* -romaaneissa viittaa yhteen päähahmoon. Toisaalta jos nimi viittaa fiktiiviseen oloon ja kirjailija on keksinyt nimen itse, eikä nimi ole olemassa reaalimaailmassa, puhutaan keinotekoisesta nimestä, esimerkiksi *Voldemort*.

2.3 Erisnimien merkitykset ja funktiot

Kuten edellä on käynyt ilmi, nimillä on tiettyjä tehtäviä kielessä. Ihmiset tarvitsevat nimiä, ei vain henkilönimiä, mutta myös eläinten nimiä, paikallisnimiä, yritysten nimiä ja muita, jotta he voivat orientoitua maailmaan. He nimeävät elementtejä erilaisilla perusteilla. (Ainiala ym. 2008: 14–16.) Kaunokirjallisuuden hahmonnimet ovat tärkeitä lukijoille ja heidän käsityksellensä hahmoista ja koko tarinasta. Kirjoittajalle ne toimivat työkaluna kirjan maailman ja hahmojen luomiseen.

Kun jossain nähdään erisnimi, mieleemme tulee erilaisia mielikuvia tai assosiaatioita, jotka kytkeytyvät erisnimen merkitykseen. Kun puhutaan erisnimien merkityksestä, on mainittava niiden denotatiiviset ja konnotatiiviset merkitykset. *Denotaatio* eli *sanakirjamerkitys* tarkoittaa nimen ensisijaista merkitystä. *Konnotaatio* toisaalta tarkoittaa nimen sivumerkitystä. Sivumerkitykseen kuuluu nimeen liittyvät assosiaatiot, jotka ovat joko subjektiivisia tai yleisiä. (Ainiala ym. 2008: 34–35; Sjöblom 2006: 58.) Kun kyseessä on henkilönnimi, sen merkitykseen kytkeytyy esimerkiksi henkilön ulkonäkö, puhetapa tai hänen asemansa työssä, perheessä tai yhteiskunnassa (Sjöblom 2004: 84). Sellainen kuvaus on tärkeä erityisesti lastenkirjoissa, koska se auttaa lukijaa tutustumaan hahmoon.

Kirjallisuudessa esiintyvillä nimillä on keskeisiä rooleja tekstin tulkinnassa ja niillä on ei-fiktiivisiin nimiin verrattuna erilaisia funktioita. Yhdellä nimellä on tekstissä yksi tai muutamia funktioita. Funktioiden nimitykset voivat eri tutkimuksissa erota toisiinsa. Esimerkiksi Mentula (2006) käyttää alla olevan Ainialan ym. luokittelun perusteella omia funktioiden nimityksiä. Tässä tutkielmassa käytän Ainialan ym. (2008: 339) esittelemiä 11:tä kirjallisuuden nimien funktiota:

1. Identifioiva
2. Fiktionaalistava
3. Lokalisoiva (paikallistava)
4. Sosiaalinen
5. Deskriptiivinen
6. Assosiatiivinen
7. Affektiivinen
8. Ideologinen
9. Luokitteleva
10. Narratiivinen
11. Humoristinen.

Kerron nyt tarkemmin niistä funktioista, jotka mielestäni tutustuttavat lapset hahmoihin. Oletukseni mukaan funktiot, jotka antavat lukijalle mahdollisuuden tutustua hahmoihin, ovat varsinkin *identifioiva*, *deskriptiivinen*, *luokitteleva*, *sosiaalinen* ja *lokalisoiva* funktio. Olen valinnut nämä funktiot, koska näiden avulla luodaan hahmon yleinen kuvaus, joka ei riipu yksittäisistä lukijoista. Nämä funktiot luovat enemmän kuvauksen hahmoista kuin koko tarinasta. Toisaalta jäljelle jäävät *humoristinen*, *assosiatiivinen*, *affektiivinen*, *ideologinen*, ja *narratiivinen* funktio luo enemmän koko tarinan tunnelmaa tai riippuu yksittäisestä lukijasta ja hänen assosiaatioistansa. Seuraavasti esitelen näitä funktiota tarkemmin.

Identifioiva funktio on funktio, jonka tarkoituksena on yksilöidä ja erottaa nimenkantajaa muista vastaavista hahmoista. Mentula (2006) käyttää gradussaan termiä *yksilöivä funktio*. Juuri kaunokirjallisuuden nimistössä on nimien yksilöivä funktio merkittävä.

Kaunokirjallisuudessa ja reaalimaailmassa esiintyvissä henkilönimissä on sellainen ero, että kirjallisuudessa yleensä yksi nimi kuuluu vain yhdelle hahmolle. Harvemmin on niin, että tarinassa on muutamia hahmoja, joilla on sama nimi. Toisaalta reaalimaailmassa se on täysin tavallista. Bertillsin mukaan nimien yleinen funktio on tunnistaminen ja yksilöllistyminen

(Bertills 2003: 49). Koska kirjallisuuden nimistössä on yleistä, että yksi nimi esiintyy tarinassa vain yhden hahmon yhteydessä, nimien identifioiva funktion asema on sen takia vahvistunut.

Fiktionaalistava funktio tarkoittaa, että hahmonnimestä tiedetään, että nimenkantaja on kuvitteellinen. Deskriptiivisen funktion avulla lukija saa lisätietoa hahmoista ja paikoista ja niiden ominaisuuksista. Mentula (2006) käyttää gradussaan termiä *informatiivinen funktio*. Lisätietoja hahmoista antaa lukijalle myös lokalisoiva funktio, jonka avulla lukija tietää, että nimenkantaja kuuluu tiettyyn aikaan tai paikkaan todellisessa tai kuvitteellisessa maailmassa. Luokittelevan funktion ansioista hahmot voidaan jaotella erilaisiin ryhmiin. Lukijalle on nimen muodosta selvää, mihin ryhmään hahmo kuuluu. Jonkun ryhmän jäsenestä voi kertoa lisää myös sosiaalisen funktion avulla. Tämä funktio tarkoittaa sitä, millainen hahmon sosiaalinen asema on ja mikä rooli nimenkantajalla on. (Ainiala ym. 2008: 339).

Assosiatiivisen funktion tarkoituksena on se, että kirjailija tarkoituksella liittää nimeen erilaisia assosiaatioita ja viitteitä muihin asioihin. Kun nimi herättää lukijan mielessä erilaisia tunteita, kyseessä on affektiivinen funktio, joka auttaa muodostamaan tarinan tunnelmaa. Ideologisen funktion avulla ilmaistaan nimenkantajan ideologiaa tai koko tarinan ideologista sanomaa. Jos nimellä on narratiivinen funktio, nimi toimii peruselementtinä tarinan kerronnassa. Humoristisen funktion tehtävänä on viihdyttää ja kiinnostaa lukijoita. (Ainiala ym. 2008: 339.) Kirjallisuudessa, joka on tarkoitettu lapsille, voi humoristinen funktio olla suunniteltu lapsille tai joissakin tapauksissa vain aikuisille. Tämä funktio ei itse anna lisätietoja nimenkantajasta, mutta sen muoto ja mahdollinen kielileikki voi ihastuttaa lukijoita ja voi auttaa lukijaa tunnistamaan hahmot. Mutta tämä funktio vaikuttaa enemmän koko kirjan tunnelmaan ja siksi en käsittele sitä tässä tutkimuksessa tarkemmin.

3 Nimet lastenkirjallisuuden käänöksissä

Alaluvussa 3.1 esitelen yleisesti lastenkirjallisuuden määritelmiä ja ominaispiirteitä. Sitten alaluvussa 3.2 puhun tarkemmin käänösprosessista ja käänösstrategioista. Niiden perusteella on tutkimuksessa mahdollistaa perustella käänösstrategioiden valintaa ja verrata molempia käänöksiiä. Seuraavasti alaluvussa 3.3 esittelen lyhyesti tšekin kieltä ja tärkeitä eroja suomen ja tšekin kielen välillä.

3.1 Lastenkirjallisuus kaunokirjallisuuden alalajina

Mitä kaunokirjallisuus on ja miten sitä määritellään, on aina haastava kysymys. On olemassa erilaisia määritelmiä, jotka riippuvat näkökulmista. Riitta Oittinen toteaa, ettei yhtenäistä kaunokirjallisuuden määritelmää ole olemassa. Monet tutkijat pitävät erityisesti esteettistä funktiota tärkeänä kaunokirjallisen tekstin osana. (Oittinen 1995: 20–21.)

Yksi kaunokirjallisuuden alalajeista on lastenkirjallisuus. Mielipiteet siitä, mitä lastenkirjallisuus on ja miten se määritellään, vaihtelevat. Oittisen mukaan lastenkirjallisuuden määritelmä on juuri se, mitä lapset lukevat tai mitä lapsille luetaan (Oittinen 1995: 4). Yhden määritelmän mukaan siihen kuuluu kaikki, mitä lapsille on kirjoitettu. Toisten mukaan se riippuu kirjailijoista ja heidän omasta määritelmästäan lukijoista. (Mt.: 19.) Ensisilmäyksellä saattaa näyttää siltä, että lapsille suunnattu kirjallisuus on yksinkertaista (kielen ja juonen näkökulmasta) ja sen kääntäminen on siksi helpompaa. Itse asiassa se on juuri päinvastoin. Tutkijat ovat samaa mieltä siitä, että lapset ovat vaativampi yleisö aikuisiin verrattuna (Puurtinen 2000: 107; ks. myös Oittinen 1995, 2000).

Lapsille suunnatuilla kirjoilla on erityispiirteitä. Yksi niiden lajityypillinen ominaispiirre on se, että lukemiseen usein osallistuu kaksi lukijaa: lapsi ja aikuinen. Monessa tapauksessa aikuiset lukevat kirjoja lapsilleen ääneen. Ambivalentteja tekstejä on suunniteltu sekä lapsille että aikuisille ja molemmat ryhmät ymmärtävät tarinan eri tavalla. (Puurtinen 2000: 108.) Juuri muumitarinat ovat hyvä esimerkki. Ambivalenteissa teksteissä on kääntäjän tavoitteena säilyttää molemmille lukijaryhmille molemmat merkityksen tasot (Oittinen 2000: 64).

Toinen tärkeä lastenkirjallisuuden ominaisuus on sen ymmärrettävyys ja luettavuus. Siihen liittyy myös se, että lastenkirjojen hahmonnimiä käännetään yleensä enemmän aikuisten kirjallisuuteen verrattuna. Se, mitä lapset ymmärtävät, riippuu heidän kulttuureistaan ja ympäristöstään. (Puurtinen 2000: 107–109.)

Seuraava lastenkirjojen tekstin piirre on se, että siihen liittyy usein kuvia. Bertillsin mukaan kuvat ovat erittäin merkittäviä kirjan osia. Ne täydentävät tarinaa ja hahmon kuvausta varsinkin, kun on kyse kuvitteellisista hahmoista. (Bertills 2003: 178–179.) Kuvien lisäksi lukukokemukseen vaikuttavat muutkin graafiset elementit niin kuin otsikoiden ja kirjainten muoto, tekstin ja kuvien asettelu jne. (Oittinen 1995: 92).

3.2 Käännösprosessi ja käännösstrategiat

Käännösteoriaa, josta ajan myötä syntyi käännöstiede, alettiin käyttää vasta 1950-luvulla (Ingo 1990: 11). Käännöstiede toimii nykyään kattoterminä monille osa-alueille ja käännöksiä voidaan tutkia monista näkökulmista. Roman Jakobsonin jaottelun mukaan on olemassa kolme käännöksen tyyppiä. Kieltenvälinen, kielensisäinen ja intersemioottinen. Tunnetuin ja yleisin tyyppi on käännös kahden eri kielen välillä. Tässä tutkielmassakin käsittelen juuri kieltenvälistä kääntämistä. Kun käännös tehdään yhdellä kielellä, kuten vanhan tekstin modernisointi, kyse on kielensisäisestä käännöksestä. Intersemioottinen käännös tarkoittaa sitä, että teksti siirretään eri merkkijärjestelmien välillä, esimerkiksi romaanin elokuvasovitus. (Jakobson 1966: 233.)

Dagmar Knittlová korostaa, että käännöksen tulee täyttää vähintään kolme peruskriteeriä. Ensinnäkin käännöksen pitää toimia kohdekielellä täysin luonnollisesti. Toiseksi käännöksen pitää kohdekielellä olla sama merkitys ja antaa lukijoille samaa vaikutelmaa, ja viimeisenä muttei vähäisimpänä alkuperäisen tekstin dynamiikka pitää säilyä. (Knittlová 2010: 15.) Pyrkimyksenä on toisin sanoen se, että lopullinen käännös herättää lukijoiden mielessä saman reaktion ja samoja assosiaatioita molemmissa kielissä (Ingo 1990: 180; Oittinen 2000: 160).

Kääntäjä työskentelee omilla tuntemuksillaan, kielellään ja kulttuurillaan, mikä on yksi käännösprosessin osuus (Oittinen 1995: 160). Kirjailijalla, kääntäjällä ja lukijalla on kääntämisessä oma roolinsa. (ks. Bertills 2003: 195; Oittinen 1995). Kirjailija keksii tarinan ja valitsee kielellisiä ilmauksia, joiden avulla hän kirjoittaa kirjansa. Hänellä on oma tyyliinsä ja hän antaa tarinalle tietyn muodon ja sävyn. Kääntäjän tehtävänä on tekstin ja tarinan sävyn ymmärtäminen. Hän löytää sopivat kielelliset ilmaukset ja lopussa hän kääntää koko tekstin kohdekieleen. Eli sekä kääntäjät että lukijat käyvät tavallaan samojen vaiheiden läpi, koska yhdessä hetkessä kääntäjä on myös tekstin lukija (ks. myös Oittinen 1995). Kääntäjä kääntäessä luo mielessään lukijan mielikuvan ja 'hänelle' hän kääntää tekstin. Voi tapahtua

niin, että joku teksti on alun perin tarkoitettu aikuisille, mutta vähitellen siitä on tullut pääasiassa lasten lukemaa kirjallisuutta. (Oittinen 2004: 165.) Tähän joukkoon kuuluvat muun muassa Jonathan Swiftin *Gulliverin retket* tai Antoine de Saint-Exupéryn *Pikku prinssi*.

Lastenkirjojen kääntämisessä on otettava huomioon, että käännetään erityiselle yleisölle eli pitää käsitellä kohderyhmän tietoja ja kokemuksia sillä tavalla, että lähtökielen ilmauksen merkitys, funktiot ja assosiaatiot säilyvät kohdekielessäkin (Ainiala ym. 2008: 340–42; ks. myös Bertills 2003; Oittinen 1995). Kääntäjällä itsellään on oma käsityksensä lapsuudesta ja sen perusteella hän sitten kääntää ja muokkaa tekstin kohderyhmälle sopivaksi (Oittinen 1995: 59–60). Lastenkirjallisuudessa esiintyvien nimien kääntämisessä on tarpeen päättää, käännetäänkö vieraskielisten nimet vai ei. Kirjojen ja vieraskielisten nimien kautta lapset voivat saada uusia tietoja maailmasta, mutta toisaalta he paremmin samastuvat tuttuihin nimiin (Ainiala ym. 2008: 342–343).

Aina ajankohtainen kysymys on se, missä määrin kääntäjä voi kääntäessään poiketa lähtötekstistä, ja kuinka paljon hän voi muokata alkuperäistä teosta. Milloin päättyy käänнос ja tekstin sopeutuminen kohdekieliin? Kääntämisessä tulee ottaa huomioon molemmat nimen merkityksen tasot (Ingo 1990: 43). Toisaalta sanamukaista käänноstä ei ole mahdollista tehdä, koska sitten sen lopputulos ei ole kohdekielen lukijoille ymmärrettävä. Käänносstrategioiden valintaan vaikuttaa mm. aikakausi, tekstilaji tai kustantajan normit (Leppihalme 2007: 373). Kuten Bertills toteaa, adaptaatio eli kohdekulttuuriin sopeuttaminen on jossain määrin aina tarpeellista. Hän vielä lisää, että lastenkirjoissa kulttuurista adaptaatiota esiintyy enemmän kuin muissa kirjallisuuden lajeissa. (Bertills 2003: 192–193.) Kuten Puurtinen korostaa, lastenkirjallisuutta käännettäessä kääntäjällä on usein mahdollisuus muuttaa tekstiä enemmän kuin aikuistenkirjallisuudessa (Puurtinen 2000: 107).

Kääntämisessä erotetaan useita tapoja, joilla nimet käännetään kohdekielelle. Ainialan ym. mukaan kirjallisuusnimien kääntämisessä on olemassa neljä strategiaa, joita tässä tutkielmassa käytän: *laina*, *käänнос*, *mukaelma* ja *korvaaminen* (Ainiala ym. 2008: 340). Lainasta puhutaan, kun nimi pysyy samana eikä käänносprosessissa tapahdu mitään muutosta, esimerkiksi suomen käänноksessä esiintyvä nimi *Harry Potter*, joka on samassa muodossa kuin lähtökielessä. Jos nimi äänteellisesti muuttuu niin, että se on kohdekielen lukijoille sopiva ja sen lukeminen helpottuu, puhutaan mukaelmasta, esimerkiksi englanninkielinen nimi *Amycus* ja sen suomenkielinen mukaelma *Amikus*. Käänнос tarkoittaa sitä, että nimelle löydetään kohdekielestä sopivan vastineen, esimerkiksi *(Sirius)Black* ja sen suomennos

(*Sirius*)*Musta*. Nimeä korvatessaan kääntäjä etsii toista ilmausta, jolla korvaa alkuperäisen sanan, esimerkiksi *Cheshire Cat* ja sen suomennos *Mörökölli* (Mäenpää 2019: 71).

Käännösprosessin aikana nämä strategiat usein vaihtelevat sen mukaan, mikä niistä on sopivin tietyille nimelle. Jos kyseessä on useista osista koostuva sana, on mahdollista muodostaa myös osalaina, osakäännös, osamukaelma ja osakorvaus. (Ainiala ym. 2008: 340.)

Suomessa asiatekstissä esiintyviä erisnimiä ei yleensä käännetä niiden identifioivan funktion vuoksi. Poikkeuksia ovat esimerkiksi vakiintuneet hallitsijoiden nimet kuten *Kaarle Kustaa* tai paikkanimet kuten *Tukholma*, jotka on käännetty mukaelmastrategian avulla. (Ainiala ym. 2008: 339; Ingo 1990: 242.) Monilla nimillä on vastineensa eri kielissä, joten kääntäjät voivat käyttää niitä, esimerkiksi *Hans – John – Jean* (Lathey 2016: 44). Toisaalta fiktiivisissä nimissä asia on usein päinvastoin. Ingo toteaa, että ”fiktiiviset nimet ovat paljon alttiimpia kääntämiselle kuin todelliset” (Ingo 1990: 242). Realistiset mutta epäautenttiset nimet ja keinotekoiset nimet käännetään, varsinkin jos nimi on semanttisesti läpinäkyvä. Sitten vaaditaan käännös, koska ilman kääntämistä nimen funktio ja sen luoma tunnelma menetetään. Knittlová soveltaa kääntämiseen funktionaalista lähestymistapaa, jonka mukaan ei ole tärkeää, käyttääkö kääntäjä kääntäessään samoja tai erilaisia kielellisiä ilmauksia. Niiden täytyy kuitenkin suorittaa kohdekielessäkin samaa tehtävää. (Knittlová 2000: 7.) Lainanimet ja autenttiset nimet jäävät suomessa usein kääntämättä (Ainiala ym. 2008: 341–342).

3.3 Tšekin kielen perusteet

Tšekin kieli kuuluu indoeurooppalaisten kielten kielikuntaan ja länsislaavilaisten kielten kieliryhmään. Suomeen verrattuna tšekin kielen luonne on erilainen. Tšekin kielessä käytetään runsaasti taivutusmuotoja erilaisissa sanaluokissa ja niiden avulla ilmaistaan kieliopillisia suhteita. Taivutusmuotoihin liittyy kielten perusero eli se, että toisin kuin suomen kielessä, tšekissä erotetaan kaikissa sanoissa kieliopillisen suvun, joka heijastuu myös nimiin. Suku voi olla *maskuliini* (elollinen ja eloton), *feminiini* ja *neutri*. Esimerkiksi ’kissa’ on *kočka* (fem.), ’koira’ on *pes* (mask. elollinen), ’talo’ on *dům* (mask. eloton) ja ’muta’ on *bláto* (neutr.). Vaikka henkilönnimistä ei olisi ensisilmäyksellä selvää, onko nimi miehen vai naisen, verbikonjugaatiosta, pronomineista tai adjektiivipäätteistä nimen suku näkyy heti.

Esimerkissä (1) nimi *Alex* voi olla sekä naisen että miehen nimi, eikä pelkästään nimestä voida tietää, onko *Alex* nainen vai mies.

(1) Alex tuli. > Alex **přišel.** (mask.) tai Alex **přišla.** (fem.)

Seuraava asia on, että teitittelyä käytetään paljon enemmän kuin suomen kielessä. Puhuttajan ja puhuttelijan ikä, asema ja rooli on otettava huomioon. Tšekissä siis teititellään aina tuntemattomia ihmisiä, puhujaa vanhempia ihmisiä, pomoja tai lääkäreitä. Lapset teitittelevät opettajia ja aikuisia. Teitittelyä pidetään kunnioittavana ja yllä olevissa tilanteissa sinutteleminen on erittäin epäkohteliasta, ellei siitä ole sovittu. Teitittelyä käytetään kirja- sekä puhekielessä, joten tšekkiin kääntämisessä kääntäjän on otettava huomioon, kuka puhuu kenelle ja mikä heidän suhteensa on. Tässä voidaan nähdä epäsuoraa suhdetta nimivalintaan. Jos kääntäjä hahmojen suhteen perusteella päättää, että kyseessä on hahmo, jolle teititellään, on sopiva lisätä ennen hahmonnimeä sana *herra* tai *rouva*. Tätä tapaa onkin käytetty aineistossani.

Tutkimuksen kannalta on vielä tärkeää lyhyesti selittää tšekin ääntämistä, koska kohdekielen ääntämisellä on rooli käänösstrategioiden valinnassa. Vokaalien pituus merkitään eri tavalla merkillä ´. Tšekin kielessä on olemassa 10 foneemia *a, e, i, o, u, á, é, í, ó, ú* ja 14 grafeemia *a, e, i, o, u, y, á, é, ě, í, ó, ú, ů, ý*. *U:n* vokaalin pituus on mahdollista merkitä *ú:na* tai *ů:na*. Yleisesti vokaali *ú* kirjoitetaan sanojen alussa ja *ů* alkuperäisten tšekinkielisten sanojen sisällä ja lopussa. Poikkeuksena ovat vieraista kielistä lainatut sanat, joissa voidaan käyttää *ú:ta* kaikissa kohdissa. *Y* kirjoitetaan tiettyjen konsonanttien yhteydessä ja lausutaan samalla tavalla kuin *i* eli [i]. (PMČ 1995: 28–29.)

Tšekin kielessä esiintyy liudennus, mikä tarkoittaa sitä, että ääntämisessä vokaali *i* pehmentää edessä olevat konsonantit *d, t* ja *n*. Esimerkiksi verbissä *uniknout* 'paeta' i-kirjaimen takia *n* lausutaan [ɲ]. Tämä ei koske lainattuja sanoja, kuten esimerkiksi sanassa *panika* 'paniikki' *n:n* ääntäminen pysyy [n]:na. On olemassa vielä grafeemi *ě*, ja yksi sen tehtävistä on edellisen tavoin *d:n, t:n, n:n* pehmentäminen, kuten esimerkiksi sana *děti* 'lapset', jossa *d* lausutaan [ɲ]:na. (PMČ 1995: 28–29.)

4 Hahmonnimien funktiot

Tarkoitukseni on tässä luvussa selvittää, millaisia funktioita hahmonnimillä muumikirjoissa on. Tässä analyysiluvussa käytän vain suomenkielistä aineistoa, koska se on tutkimukseni pääkohde. Toisaalta tulokset ovat hyödyllisiä myös toisessa analyysiluvussa, jossa tutkin nimien suomennoksia. Näiden tulosten perusteella voin pohtia, millainen on funktioiden rooli ja miten käänösstrategioiden valinta liittyy funktioihin ja niiden säilyttämiseen.

Kaunokirjallisuudessa nimet eivät näy satunnaisesti, vaan niillä on tekstissä erilaisia funktiota. Nimien luonne ja funktiot, jotka niissä esiintyvät, vaikuttavat lukijoihin. Funktioiden avulla lukija saa hahmoista enemmän tietoja, ja nimet herättävät lukijan mielessä erilaisia tunteita ja assosiaatioita. Funktiot voivat myös viihdyttää lukijaa, auttaa häntä orientoitumaan tarinan maailmaan, ja luo koko tarinan tunnelmaa, eli niiden tehtävänä ei ole välttämättä vain lisätä tietoja nimen haltijasta.

Aineistoni olen jakanut kahteen ryhmään. Toinen on *realistiset mutta epäautenttiset nimet* ja toinen *keinotekoiset nimet* (ks. taulukot luvussa 5). Realististen mutta epäautenttisten nimien pääfunktio on identifioida. Keinotekoisien nimien ryhmä on luonteeltaan erilainen ja sisältää enemmän nimiä ja enemmän funktioita edelliseen ryhmään verrattuna.

Realististen mutta epäautenttisten ja keinotekoisien nimien vertailemalla nähdään, että keinotekoisien nimien joukossa nimet kuvaavat hahmoja tarkemmin, esimerkiksi nimet *Ninni* ja *Ruttuvaari*. Aineistossa realistiset mutta epäautenttiset nimet saavat aina täydennyksiä, joiden avulla nimien informatiivisuus vahvistuu, esimerkiksi *näkymätön lapsi Ninni*.

4.1 Identifioiva funktio

Aineistoni nimien funktioiden päätehtävä on yksilöidä ja identifioida, eli tarkoituksena on, että lukija tunnistaa hahmot toisista vastaavista tarkoiteista. Tämä saavutetaan, kun hahmonnimiä ei toisteta, eli identifioivan funktion asema on voimakkaampi todellisen maailman nimistöön verrattuna. On tärkeää, että lukija tunnistaa hahmot toisistaan, ja hahmonnimien rooli on siinä tehtävässä merkittävä. Aineistossa identifioivan funktion asema on joissakin tapauksissa vähän heikentynyt, koska monessa tapauksessa hahmonnimi on myös lajin nimi, esimerkiksi *Mymmeli – mymmeli*, *Vilijonka – vilijonka* ja *Niisku – niisku*. Tämän osoittavat esimerkit 2 ja 3.

(2) Hyöriessäni muiden mukana huomasin ison **mymmelin**, joka oli aivan kuin ympyränkaarista tehty.

(3) – Anteeksi, onko rouva mahdollisesti **Mymmeli**?

– Olenpa hyvinkin! sanoi **Mymmeli** nauraen.

(UT, s. 110)

Identifioivan funktion heikentämiseen liittyy myös toinen asia, joka on alkukirjainten käyttö. Isojen alkukirjainten käyttö on aineistossa epäsäännöllistä, eli ei ole heti selvää, jos kerrotaan jo tunnetusta hahmosta tai muusta lajin edustajista. Esimerkkinä on hahmonnimi *Hemuli/hemuli*, joka esiintyy useissa kirjoissa eri muodoissa. Ei ole heti selkeää, puhutaanko jo tunnetusta hemulista vai toisesta hemulista, eli nimen identifioiva funktio ei ole tässä tapauksessa niin vahvassa asemassa. Esimerkissä (4) puhutaan Hemulista, joka pitää perhosista, esimerkissä (5) hemulista, joka kerää postimerkkejä ja esimerkissä (6) Hemulista, joka tulee talvella ja osaa hiihtää. Voidaan myös ajatella, että Jansson on alkukirjaimella halunnut erottaa, onko kyseessä tietty yksilö vai joku muu lajin edustaja. Toisaalta kirjoissa esiintyvät hemulit, joiden nimet alkavat isolla alkukirjaimella, ovat eri hahmoja. Hemuli esimerkissä 4 on eri hahmo kuin Hemuli esimerkissä 6.

(4) – Mitä tämä nyt oikein on? **Hemuli** sanoi ja katsoi ympärilleen. (MP, s. 47)

(5) Ja tämä on **hemuli**, joka kerää postimerkkejä. (MP, s. 112)

(6) Ruoan jälkeen **Hemuli** pani sukset jalkaansa ja kiipesi korkeimmalle mäelle [...] (TT, s. 81)

Seuraavista esimerkeistä (7 ja 8) näkyy alkukirjaimien vaihteleva käyttö, vaikkakin puhutaan edelleen samasta hahmosta.

(7) – Nyt te seuraatte minua putkaan kaikki kolme! huusi **hemuli**. (VJ, s. 90)

(8) – Äh, ei teitä mestata, **Hemuli** sanoi nolona. (VJ. S. 118)

Tämä epäselvyys ei näy realististen mutta epäautenttisten nimien joukossa. Vaikka näillä nimillä on oma merkitys ja historia todellisessa maailmassa, tämän tutkimuksen aineistossa niiden merkitykset eivät näy, eikä niillä ole muita tehtäviä kuin yksilöidä. Toisin kuin todellisessa maailmassa, nimet kuten *Emma*, *Ninni* ja *Edvard* kuuluvat aina vain yhdelle

konkreettiselle hahmolle ja niiden tehtävänä on etenkin identifioida ja tunnistaa hahmot muista lajin jäsenistä. Se, että yksi konkreettinen nimi kuuluu vain yhdelle hahmolle, on kaunokirjallisuudessa yleinen ilmiö. Toisaalta todellisessa maailmassa on tavallista, ettei ole vain yhtä käyttäjää, jonka nimi olisi *Emma*, *Ninni* ja *Edvard*.

4.2 Luokitteleva ja lokalisoiva funktio

Luokittelevan funktion avulla voidaan hahmot nimien perusteella luokitella erilaisiin ryhmiin. Lajikohtainen jaottelu on aineistossa yleinen, esimerkiksi muumilajiin kuuluvat päähahmot *Muumipeikko*, *Muumimamma*, *Muumipappa*, ja niisku-lajiin kuuluvat hahmot *Niiskuneiti* ja *Niisku*.

Nimien muodon perusteella kuuluvat yhteen hahmot *Tiuhti* ja *Viuhti*, joiden nimet eroavat toisistaan vain ensimmäiseltä kirjaimeltaan ja myös heidän käyttäytymistapansa ovat samanlaisia. He edustavat vieraskielisiä hahmoja, joilla on oma kieli. Toinen esimerkki nimien muodon samankaltaisuudesta on aviopari *Hosuli* ja *Sosuli*. Luokittelevan funktion etsinnässä on otettava huomioon myös konteksti, koska esimerkiksi hahmojen *Homssu* ja *Kampusu* nimimuodot näyttävät jonkin verran samankaltaiselta, mutta kontekstista on selvää, ettei heillä ole mitään yhteistä.

Nimien samankaltaisuuden perusteella voidaankin luokitella pari *Puistotäti* ja *Puistonvartija*, joiden nimissä ensimmäinen osa toistuu. Tässä tapauksessa osa 'puisto' viittaa myös hahmojen asumispaikkaan, joten sillä on vielä toinen funktio – lokalisoiva funktio. Lokalisoiva funktio ei ole aineistossa yleinen, vaikka sitä ilmestyy joissakin nimissä, esimerkiksi *Kauhujen Saaren Kahu*. Tämä nimi edustaa aavetta, joka asuu saarella ja aina yrittää pelotella muita. Toinen esimerkki on hahmo *teatterirotta Emma*, jonka nimi viittaa siihen, että Emma asuu teatterissa. Lokalisoiva funktio näkyy enemmän paikannimistössä, esimerkiksi *Muumitalo* ja *Muumilaakso*. Paikannimet eivät kuulu aineistoon eivätkä tutkimukseen, eli mainitsen niistä esimerkkejä vain kiinnostuksen vuoksi.

4.3 Deskriptiivinen funktio

Lokalisoiva funktio on lähellä deskriptiivistä funktiota. Kun nimi esimerkiksi kertoo, missä hahmo asuu tai mistä paikasta hän tulee, se antaa lukijalle lisätietoa hahmosta ja tavallaan se kuvaa hahmoa. Hahmon kuvaaminen on deskriptiivisen funktion tehtävä. Deskriptiivinen funktio esiintyy aineistossa usein, mikä liittyy nimien luonteeseen. Suuri osa nimistä on semanttisesti läpinäkyviä ja tietyllä tavalla tuo lisätietoja hahmoista. Tämän funktion avulla kuvataan hahmoa, sen ulkonäköä, ominaisuuksia ja hahmon tyypillistä toimintaa. Tyypillisen toiminnan esimerkki (9) on hahmo *Nuuskamuikkunen*, jolla on piippu aina mukana ja joka polttaa sitä usein.

(9) Musiikki vaikenä. Teltasta tuli muikkunen vanha vihreä hattu päässä ja piippu suussa. (MP, s. 32)

Hahmoilla on tietysti useita ominaisuuksia, mutta nimestä tavallisesti näkyy vain yksi niistä. Ominaisuuden kuvaus näkyy esimerkiksi hahmonnimessä *Mörkö*. Se on deskriptiivinen nimi, koska mörisevä ääni kuuluu tässä tarinassa hahmoon käyttäytymiseen (esimerkki 10), vaikka lukija voi tuntea sanan myös muista kertomuksista.

(10) Juuri silloin hiljaisessa illassa kajahti kolkko huuto, valittava ja uhkaava ulvonta, joka sai jokaisen niskakarvat pörhistymään. Hosuli kiljahti ja pudotti kulhon kannelle. - Se on Mörkö, sanoi Juksu. (MU, s. 57)

Hahmojen ominaisuudet näkyvät myös nimessä *Surku/Surku-koira*, joka on surullinen ja masentunut pikkukoira. Kirjoissa esiintyvät molemmat hahmonnimen versiot ja molemmista on selvää, millainen hahmo on. Toinen variantti *Surku-koira* edustaa paitsi hahmon ominaisuutta 'surullinen' myös hahmon ulkonäköä 'koira'. Hahmojen ulkonäköä kuvailevat nimet ovat sen lisäksi *Ruttuvaari*, *pikku Myy*, *pieni ötökkä* *Salome* ja *Tulppaana*. Niissä tapauksissa tarinankerronnassa käytetään enimmäkseen myös nimen kuvailevaa osaa 'pikku' tai 'pieni ötökkä'. Nimi *Tulppaana* on deskriptiivinen itse ilman lisäyksiä, koska se on niin samanlainen kuin yleisnimi *tulppaani*, jossa *Tulppaana* asuu. Seuraavana esimerkkinä (11 ja 12) on nimi *Ruttuvaari*, jonka hahmo antoi itselleen ainoastaan hänen ulkonäkönsä perusteella, koska on unohtanut oman alkuperäisen nimen.

(11) Hän oli kamalan vanha ja unohti helposti asioita.
 [...] Iltapuolella hän yritti keksiä itselleen nimeä voidakseen nousta vuoteesta.
 Äijärämpiä? Papparuppana? Kurttuvaari, ruttuvaari? Ukkoruttana? Ruttis...?
 (TT, s. 40)

(12) - Minä olen Ruttuvaari, hän kuiskasi juhlallisesti. (TT, s. 41)

Aineistossani on deskriptiivisen funktion mukana hahmojen kuvia, jotka helpottavat lukijan tutustumista hahmoihin. Tämä on hyödyllistä erityisesti fiktiivisiä olentoja edustavissa nimissä, joiden nimimuoto ei ole kuvaava (Bertills 2003: 178). Esimerkiksi *Surku-koiran* hahmoa voidaan ilman kuvitusta ja kuvausta kuvitella helpommin kuin *Hemulia*.

Myös kirjojen kääntämisessä kuvitukset muodostavat sellaisen osan, joka on otettava huomioon. Jos kirjassa esiintyy kuvituksia, on nimiä käännettäessä erityisesti tärkeää, että nimi vastaa kuvituksia. Erityisesti nimissä, joissa denotatiiviset merkitykset ovat vahvoja ja joilla on deskriptiivinen funktio. Jos tapahtuu niin, että kuvitus ei vastaa hahmonnimeä tai hänen ominaisuudetta, lukija voi olla hämmentynyt.

4.4 Sosiaalinen funktio

Myös sosiaalista funktiota esiintyy muumitarinoissa. Esimerkiksi muumiperheen jäsenten nimet *Muumimamma* ja *Muumipappa* ovat hahmonimiä, joiden perusteella lukija tietää, millainen on hahmon rooli kuvitteellisessa maailmassa. Vaikka he eivät ole kaikkien muiden hahmojen vanhemmat, heidän ominaisuutensa vastaavat heidän nimiinsä ja rooleihin. He pitävät huolta myös muista hahmoista, esimerkiksi *pikku Myystä* ja *Nipsusta*, ja heidän talonsa on muille aina avoin. Myös muiden perheenjäsenten nimet kuuluvat tähän ryhmään, esimerkiksi *Mymmelin tytär* tai *Hemulin täti*. Niissä tapauksissa hahmojen asema omassa perheessä heijastuu heidän nimiinsä.

Nimet käsittelevät paitsi asemaa perheessä myös muita rooleja. Esimerkiksi hahmonnimessä *Puistonvartija* on toisen osan perusteella selvää, millainen rooli hahmolla on, eli että hänen työnsä on puiston vartioiminen. Sosiaalinen asema heijastuu selkeimmin yleisnimistä muodostetuissa nimissä, esimerkiksi *Kuningas/Itsevaltias* ja *Taikuri*. Taikuri on hahmo, jota muut kunnioittavat hänen taikuuden osaamisen vuoksi. Koska hän on ainoa hahmo, joka osaa

taikoa, hänen sosiaalinen asemansa on erilainen kuin muiden. Tämä näkyy muiden hahmojen käyttäytymistavoissa (esimerkki 13 ja 14), kun he puhuvat Taikurin kanssa.

(13) Taikurin syödessä kaikki uskaltautuivat hiukan lähemmäksi. Sellainen henkilö, joka syö pannukakkua ja hilloa, ei voi olla kauhean vaarallinen. Hänen kanssaan voi puhua. (TH, s. 133)

(14) Muumimamma epäröi hieman.
– Pitääkö sen olla näkyviä esineitä, hän kysyi, -vai ajatuksia? Jos herra käsittää mitä tarkoitan. (TH, s. 134)

Mentula (2006: 72–73) toteaa tutkimuksessaan, että hahmojen sukunimien perusteella on mahdollista luokitella niitä erilaisiin ryhmiin. Esimerkiksi nimistä *Angmarin Noitakuningas* ja *Cirdan Laivanrakentaja* selviää, että hahmojen sosiaalinen asema tarinan yhteiskunnassa on erilainen. Aineistoni nimet eroavat yllä olevasta tutkimuksesta varsinkin siinä, että muumikirjoissa hahmonnimet eivät koostu etu- ja sukunimestä, eikä pelkästään niiden muodon perusteella ole mahdollista luokitella hahmoja eri sosiaalisiin luokkiin. Ei ole sellaisia nimijoukkoja, joiden nimissä olisi identtisiä ominaisuuksia sosiaalisiin luokkiin ryhmittelyä varten.

5 Hahmonnimien käännösstrategiat

Tässä luvussa pyrkimyksenä on vastata siihen, millaisten käännösstrategioiden avulla muumikirjojen hahmonnimet käännetään ruotsista suomeen. Missä määrin hahmonnimissä ovat säilyneet niiden lähdekielelliset merkitykset ja funktiot, ja millä tavalla nimet mukautetaan kohdeyleisölle? Vertailuaineistona toimii tšekkiläinen käännös, jonka avulla on mahdollista tarkkailla, onko strategian valinnoissa identtisiä menettelytapoja kohdeyleisön suhteen. Kohdekielet eroavat kulttuuriltaan, eli tarkastelen myös, miten tämä on käännöksessä otettu huomioon.

Ensiksi luokittelin nimet lajiltaan, itse asiassa vain kahteen ryhmään. Pienempi ryhmä koostuu realistisista mutta epäautenttisista nimistä ja suurempi ryhmä keinotekoisista nimistä. Sitten tein yksityiskohtaisemman jaon keinotekoisien nimien joukossa ja luokittelin nimet vielä neljään alaryhmään. Aineistossa ei esiinny autenttisia nimiä eikä lainanimiä. Vaikka lainanimiä ei ole hahmonnimistössä, yksi esimerkki (15) on romaanissa *Taikurin hattu* (1948), jossa Muumipeikko leikkii kavereidensa kanssa. Leikissä he käyttävät *Tarzan*-tarinan hahmonnimiä, nimenomaan *Tarzan*, *Jane* ja *Cheeta*.

(15) Iltapäivä oli hurmaava. Leikittiin aarniometsäleikkiä, jossa Muumipeikko oli Tarzan ja Niiskuneiti Jane. Nipsu sai olla Tarzanin poika ja Nuuskamuikkunen simpanssi Cheeta.

(TH, s. 97)

5.1 Realistiset mutta epäautenttiset nimet

Realistisella mutta epäautenttisella nimellä merkitään fiktiivistä oliota ja sen lisäksi nimi onkin olemassa tosimaailmassa (Ainiala ym. 2008: 334). Tähän ryhmään kuuluu jaotteluni perusteella seitsemän hahmonnimeä. Taulukon 1 keskimmaisessä sarakkeessa ovat ruotsinkieliset variantit ja niiden vieressä niiden käännösvastineet, jotta olisi mahdollista nähdä molempien kielten käännökset alkuperäisiin nimiin verrattuna.

Taulukko 1. Realistiset mutta epäautenttiset nimet.

Suomi	Ruotsi	Tšekki
Emma	Emma	Ema
Edvard	Edward	Eduard
Fredrikson	Fredrikson	Bedřišek
Myy	My	Mia
Miska	Misan	Mína
Ninni	Ninni	Nyny
Salome	Salome	Salome

Kun nimi on lainattu lähtökielestä ilman muutosta, kyse on lainastrategiasta (Ainiala ym. 2008: 340). Suomenkielisissä muumikirjoissa on vain pari nimeä, jotka on lainattu, eikä niitä ole muokattu millään tavalla. Ensimmäinen niistä on keksijä *Fredrikson*, joka on Muumipapan ystävä hänen nuoruudestaan. Nimeä *Fredrikson* käytetään Suomessa sukunimenä. Digi- ja väestötietoviraston (DVV) nimipalvelun mukaan sukunimi *Fredrikson* on nykyisenä sukunimenä Suomessa 68 henkilöllä. Nimen esiintyminen etunimenä on vielä harvinaisempaa. Väestötietojärjestelmän tiedoissa *Fredrikson* esiintyy etunimenä 10 henkilöllä, mutta todennäköisesti näissä tapauksissa on kyse jälkimmäisestä etunimestä (DVV:n nimipalvelu 2021). Ruotsissa oli vuoden 2020 lopussa 218 *Fredrikson*-sukunimeä ja 8 etunimeä (SCB 2021). Molemmissa kielissä on yleisempi nimen variantti *Fredriksson*, jossa on kaksi *s*-kirjainta (DVV:n nimipalvelu 2021; SCB 2021).

Emma on sekä Ruotsissa että Suomessa suosittu, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, naisen nimi. Ruotsissa oli vuoden 2020 lopussa noin 50 tuhatta *Emma*-etunimeä (SCB 2021). Suomessa vuoden 2020 loppuun mennessä oli noin 23 tuhatta *Emma*-etunimeä (DVV:n nimipalvelu 2021). Näkymättömän lapsen nimi *Ninni* on myös molemmissa maissa esiintyvä naisen nimi. Suomessa on ollut vuodesta 1899 lähtien yhteensä noin 1600 tämännimistä naista (DVV:n nimipalvelu 2021). Ruotsissa on tällä hetkellä noin 900 *Ninni*-nimistä naista (SCB 2021).

Melkein päinvastainen tapaus on nimi *Salome*, joka oli Suomessa suosittu 1900–1930-luvulla, mutta nykyään nimi on harvinainen (DVV:n nimipalvelu 2021). Ruotsissa on samanlainen tilanne ja nykyään kaikkiaan 148 naista käyttää *Salome*-nimeä etunimenä (SCB 2021). Naisen *Salome*-nimi tunnetaan Raamatun tarinoista.

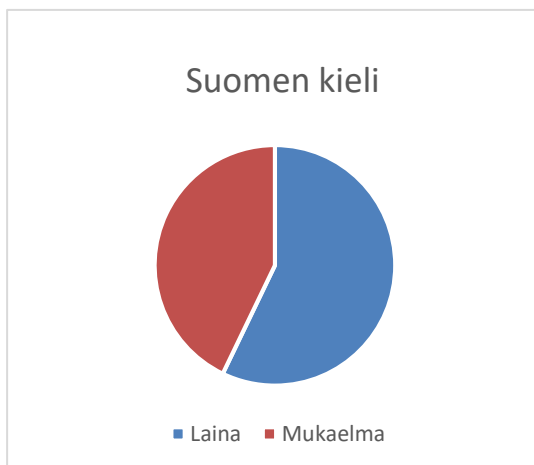
Kaikki hahmonnimet, jotka on käännetty suomeen lainastrategian avulla, ovat sekä lähtö- että kohdekielellä (eli suomessa) enemmän tai vähemmän tavallisia, ja on hyvin mahdollista olettaa, että lukijat ovat niihin tottuneet. Näissä tapauksissa ei ole tarvetta kääntää tai muokata näitä nimiä. Toisaalta lähtökielen nimet eivät olisi tšekkiläisille lukijoille niin tuttuja suomalaisiin lukijoihin verrattuna. Tämä näkyy käännösstrategioiden valinnassa. Nimi *Fredrikson* on tšekkiläisille täysin vieras. Tässä tapauksessa oli tarve muokata sitä ja tilalle valittiin *Bedřich*-etunimen deminutiivi *Bedřišek*. Sukunimenkaltaisuudesta on käännöksessä luovuttu. *Bedřich*-nimen ruotsinkielinen variantti on *Fredrik*, eli käytetty käännösstrategia on mukaelma. Hahmonnimen (teatterirotta) *Emma* sijaan on tšekinkielisessä käännöksessä käytetty nimen vastinetta *Ema*, joka on Tšekissä hyvin laajalti tunnettu naisten nimi. Käytetty strategia on tässäkin tapauksessa mukaelma. Näissä tapauksissa voidaan käytännössä nähdä erikielisen vastineen käyttöä, josta olen kertonut luvussa 3. Myös nimeä *Ninni* on jonkin verran äänteellisesti muokattu variantiksi *Nyny* sillä erolla, ettei Tšekissä *Nyny* ole olemassa oleva nimi. Tässä tapauksessa muutos on tehty ääntämisen säilyttämisen vuoksi ja käännösstrategia on taas mukaelma. Alkuperäisen nimen *Ninni* ääntämys tšekin kielessä olisi [ɲɪɲɪ], koska *i*:n edessä oleva *n* lausutaan [ɲ]. Erilainen tapaus on nimi *Salome*, joka on nimistä ainoa, joka on tšekin kielellekin lainattu ilman muutosta eli lainastrategian avulla, vaikkei nimi ole Tšekissä laajasti tunnettu. Täällä hetkellä Tšekissä asuu 48¹ ihmistä, joiden etunimi on *Salome* (Naše jména, 2021). Nimi on tunnettu pääasiassa Raamatun ansiosta, mutta silti se ei ole niin tavallinen kuin muut Raamatusta tunnetut nimet, kuten Maria ja Josef.

Lainastrategian lisäksi realististen mutta epäautenttisten nimien kääntämiseen suomeksi on käytetty myös toista strategiaa. Toinen ryhmä koostuu kolmesta hahmonnimestä, joiden käännösstrategia on mukaelma. *Misa* on alkuperäisesti venäläinen nimi, jota nykyään käytetään Ruotsissa sekä naisen että miehen nimenä. *Misa* on ensimmäisenä etunimenä 37 naisella ja miehellä (SCB 2021). Toisaalta Suomessa variantti *Miska* esiintyy useammin miehen nimenä, vaikka muumikirjoissa hahmon sukupuoli on kuvien perusteella nainen

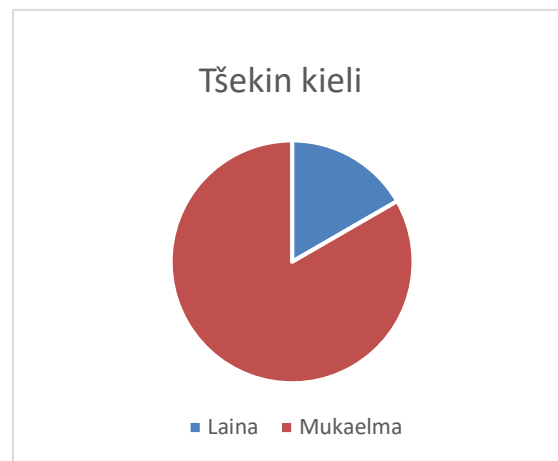
¹ Tiedoksi, että Tšekin Tilastotoimiston mukaan Tšekin tasavallassa asui 30. 6. 2021 noin 10,7 miljoona asukasta. (<https://www.czso.cz/csu/czso/population>)

(DVV:n nimipalvelu 2021). Tšekinkielinen variantti on tässä tapauksessa luotu myös mukaelmastrategian avulla ja sen lopputulos on naisennimi *Mína*. Tšekin kielessä on yleisten etunimien *Michaela*, *Michala* (naisen nimet) ja *Michael*, *Michal* (miehen nimet) variantti *Miša*, joka olisi muodoltaan lähempänä alkuperäistä varianttia. Siihen verrattuna nimi *Mína* ei ole niin yleinen, Tšekissä on vain 80 ihmistä, joiden etunimi on *Mína* (Naše jména, 2021).

Hahmon lähtökielen muoto *Edward* on suomeksi muutettu muotoon *Edvard* ja tšekiksi variantiksi *Eduard*. Molemmissa kielissä käytetään mukaelmastrategiaa samoin kuin nimessä *pikku Myy*. Sekä nimeä *My* että *Myy* on Ruotsissa käytetty enimmäkseen naisten etunimenä, samoin kuin Suomessa. Näistä kahdesta nimestä on molemmissa maissa yleisempi lyhyt variantti *My*. (DVV: nimipalvelu 2021; SCB 2021.) Hahmonnimen *My* vastineena on tšekin kielessä *Mia*, joka on ollut Tšekissä viime vuosina yhä suosituimpi naisen nimi (Naše jména, 2021).

Kuvio 1. Suomennoksen strategiat.

Kuvio 2. Tšekin käännöksen strategiat.

Kuten yllä olevista kuvioista 1 ja 2 näkyy, tässä ryhmässä on olemassa kaksi käännösstrategiaa – laina ja mukaelma. Laina esiintyy usein niissä tapauksissa, kuin voidaan olettaa, että kohdekielen yleisö tuntee nimen. Kuvioista 1 näkyy, että lainastrategian avulla on käännetty suomeen suurin osa realistisista mutta epäautenttisista nimistä. Jos lähtökielen nimen muoto kuulostaa liian vieraalta tai syynä on ääntäminen, käytetään mukaelmastrategiaa. Tämä näkyy kuvioista 2, josta selviää, että mukaelmaa on käännetty

useimmissa tapauksissa mutta lainastrategiaa vain kerran. Näiden tapausten etuna on se, että kun alkuperäinen nimi on muutettu kohdekieliseksi variantiksi, merkityksen tasolla ei tapahdu mitään muutosta. Kohdekielen lukija ei tunne mitään muutosta ja hän saa nimestä samoja tunteita kuin lähtökielen lukija, mikä on käännösprosessissa tärkeä tavoite. Mukaelma on siis hyvä tapa tuoda sanaa lähemmäs kohdekieltä, mutta varsinkin kun kyseessä on keinotekoinen nimi, on olemassa riski, että se menettää nimen alkuperäisen merkityksen. Juuri keinotekoisista nimistä puhun tarkemmin seuraavassa luvussa.

5.2 Keinotekoiset nimet

Tähän ryhmään kuuluvat aineistoni loput nimet eli 41 nimien suomennosta. Koska nimien joukko on iso, jaottelen nimet vielä neljään alaryhmään: *Suku- ja lajikuuluvuus, Ominaisuus ja ulkomuoto, Appellatiiveja muistuttavat nimet ja Muut nimet*. Alla olevassa taulukossa 2 luettelen keinotekoiset nimet suomen, ruotsin ja tšekin kielessä.

Taulukko 2. Keinotekoiset nimet.

Suomi	Ruotsi	Tšekki
Hemuli	Hemulen	Bambul
Hemulin täti	Hemlens moster	Bambulova teta
Homssu	Homsa	Pimek
Hosuli	Rådd-djuret	Kryšánek
Juksu	Joxaren	Pipla
Jäärouva	isfrun	Ledová paní
Kampusu	Gafsan	hlavsa
Kummitus / Kauhujen saaren kummitus	spöket / Spöket på fäornas ö	strašidlo / strašidlo zvané Nejstrašnější
Kuningas / Itsevaltias	Kung / Självhärskaren	král / samovládce
Mamelukki	mameluken	mameluk
Muumimamma	Muminmamman	muminkova maminka
Muumipappa	Muminpappan	muminkův tatínek
Muumipeikko	Mumintrollet	muminek
Muurahaisleijona	myrlejonet	mravkolev
Mymmeli	Mymlan	Mimla

Mymmelin tytär	Mymlans dotter	Mimlina dcera
Mörkö	Mårran	Morana
Niisku	Snorken	Ferko
Niiskuneiti	Snorkfröken	Slečna Ferka
Nipsu	Sniff	Čenich
Nuuskamuikkunen	Snusmumriken	Šňupálek
Piisamirotta	Bisamrättan	Ondatra
Puistonvartija	parkvakten	hlídač parku
Puistotäti	parktanten	hlídačka parku
Ruttuvaari	Onkelskruttet	Strejdánek
Sosuli	Sås-djuret	Myšilka
Surku / Surku-koira	Ynk / hunden Ynk	Pink
Tahmatassu	Klippdassen	lepitlapka
Taikuri	Trollkarlen	Čaroděj
Ti-ti-uu	Ti-ti-oo	Tydlitú
Tiuhti	Tofslan	Pískla
Tuhto	Toft	Lavka
Tulppaana	Tulippa	Tulipka
Tuu-tikki	Too-ticki	Tiki
Vilijaanna (Vilijonkka)	Filifjonkan	Fififjonka
Vilijanne	Filifjonk	fififjonk
Viuhti	Vifslan	Kníkla

5.2.1 Suku- ja lajikuuluvuus

Suurin alaryhmä koostuu sellaisista nimistä, joista näkyy kuuluvuus lajiin, hahmojen keskinäinen suhde tai hahmojen kuuluminen toiseen. Se, että heti nimien muodosta selviää nimenhaltijoiden suhde tai laji, on melko yleinen ilmiö kaikissa muumiromaaneissa.

Muumiperheen jäsenten nimet koostuvat kahdesta nimenosasta. Kaikissa kolmessa nimessä ensimmäinen osa edustaa kuuluvuutta muumilajiin. *Mumin* on suomeksi käännetty mukaelmastrategian avulla nimeksi *muumi*. Ruotsissa *u* lausutaan *uu*:na eikä suomeksi

käännetä määräistä päätettä *-n*. *Muminmamman*, *Muminpappan* ja *Mumintrullet* -nimissä on toinen osa sanatarkasti käännetty suomeen käännösstrategian avulla ja tulos on *-mamma*, *-pappa* ja *-peikko*. Päätteet *-(e)n* ja *-(e)t* ovat ruotsissa substantiivin yksikön määräisiä muotoja. Muumipeikon äidin ja isän nimet näyttävät käännöksessä melkein samalta kuin ruotsikielisessä alkuteoksessa. Nimien ensimmäinen osa on muokattu suomeen, mutta toinen osa (*mamma* ja *pappa*) näyttää sekä lähtö- että kohdekielellä samalta. Tässä tapauksessa nimi on käännetty kohdekieleen, vaikka sen ulkomuoto näkyy samana: *Muminmamman* – *Muumimamma*, *Muminpappan* – *Muumipappa*.

Mumintrullet-nimen tšekinkielisessä käännöksessä on nähtävissä nimen kohdekulttuurin mukautuminen. Tšekiksi on käännetty mukaelmastrategian avulla vain nimen ensimmäinen osa *mumin* - *muminek*, ja toinen osa *troll* 'peikko' jätetään kokonaan pois. Syynä on kulttuurinen ero. Peikot esiintyvät luonnollisesti skandinaavisessa mytologiassa, mutta tšekkiläisissä tarinoissa ne eivät ole tavallisia taruolentoja, eivätkä tšekkiläiset lapset ole niihin tottuneet. Muissa Keski-Euroopan maissa peikot eivät ole myöskään tavallisia olentoja, mikä näkyy muumikirjojen muiden kielten käännöksistä. Esimerkiksi puolan ja saksan käännöksessä hahmonnimi esiintyy myös ilman troll-osaa muodossa *Muminek* (puola) ja *Mumin* (saksa).

Muumiperheen ystävät, *Niisku* ja *Niiskuneiti*, ovat pari, jonka nimistä käy heti selväksi, että heillä on jotain yhteistä. Molemmissa nimissä näkyy hahmojen niisku-lajiin kuuluvuus, samoin kuin muumiperheen jäsenten kohdalla. Alkuperäiset nimet *Snorken* ja *Snorkfröken* on muodostettu adjektiivista *snorkig* 'koppava, ylimielinen, leuhka' (MOT). Olemassa on myös substantiivi *snork* 'pöyhkeilijä, öykkäri' (MOT). Suomen käännös on muodostettu verbistä *niiskuttaa*, joka tarkoittaa 'vedellä äänekkäästi ilmaa nenän kautta, itkemistä, itkun ääntä' (KS), eikä *Niisku* nimessä vastaa ruotsinkielistä alkuperäistä merkitystä. Totta on, että *Niiskuneiti* usein itkee, mutta alkuperäinen ylimielinen merkitys sopisi hahmolle paremmin. Käytetty strategia on tässä tapauksessa korvaus. Nimen toinen osa *fröken* tarkoittaa 'neiti, neitonen' (MOT) ja on käännetty suomeen käännösstrategian avulla appellatiivilla *neiti*. Tšekin käännöksessä käytetään korvausstrategiaa eikä alkuperäinen merkitys ole säilynyt ollenkaan. Hahmojen nimet ovat tšekiksi *Ferko* ja *slečna Ferka* 'neiti Ferka'. Vaikka *Ferko* nimeä tšekin kielessä tässä muodossa ei ole, sen muoto muistuttaa tavallisten miesten nimien muotoja ja *-ko* johtimesta selviää, että kyseessä olisi miehen nimi. Muoto *Ferko* on nimen *František* yksi deminutiivisista muodoista. Hänen siskonsa nimen *-a* johtimen perusteella

tiedetään, että kyseessä on naispuolinen hahmo. Nimien muodon samankaltaisuus säilyy, muttei mitään muuta.

Seuraava pari on *Tiuhti* ja *Viuhti*, ruotsiksi *Vifslan* ja *Tofslan*. Nimien samankaltaisuuden lisäksi hahmoilla on vielä muita yhtäläisyyksiä. Heidän yhteenkuuluvuutensa näkyy heidän puheestaan niin, että he lisäävät tavun *-sla-* heidän puheeseensa. Tämä piirre suomen käännöksessä säilyy muodossa *-ti-*. Sen lisäksi näissä kahdessa hahmonnimessä voidaan nähdä viiteitä kirjoittaja Tove Janssonin ja hänen kumppaninsa Vivica Bandlerin suhteeseen. *Tofslan* oli heidän kirjeidensä perusteella Toven lempinimi ja *Vifslan* Vivican nimi. Kirjeissä hekin käyttivät omaa kieltä, samoin kuin hahmot muumitarinassa. (Westin 2008: 180.) Nimien ensimmäinen osa *Vif* muistuttaa verbiä *vifta* 'heiluttaa, huiskuttaa' (MOT) ja on suomeen käännetty verbin *viuhtoa* avulla, joka tarkoittaakin 'heiluttaa' (KS). Käännösstrategia on käännös. Toisen nimen alkuosa *Tof* muistuttaa sanaa *tofs* 'tupsu, töyhtö, pompula'. Käännösstrategia on mukaelma, jonka avulla oli mahdollista säilyttää hahmonnimien samankaltaisuus ja sisällyttää siihen viite Toven nimeen. Suomen käännös säilyttää nimien muodon samankaltaisuus. Tšekin vastineissa säilyy nimien samankaltaisuus niiden muodossaan, mutta viitteet nimiin käännöksestä puuttuvat. Seuraavat esimerkit (16, 17 ja 18) näyttävät *Tiuhtin* ja *Viuhtin* nimissä ja puheessa toistuvan tavun kaikissa kolmessa kielessä.

(16) - Ainakinti he keittävätti kahviati, Viuhti mutisi.
- Joku tuleeti! Tiuhti kuiskaisi. – Hiljaati kuin hiiriti! (TH, s. 102)

(17) I alla fallsla kokslar de kafsla, mumlade Vifslan.
Nån komslar! Viskade Tofslan. Tyst som en musla!
(Trollkarlens hatt, s. 114)

(18) Rozhodněkla ale vaříkla kávukla, pronekla tiše Pískla.
Někdokla přicházíkla, zašeptala Kníkla. Bud'mekla tišekla jako myškykla.
(Čarodějův klobouk, s. 150)

Hahmojen *Vilijanne* ja *Vilijonkka* ensimmäisen osan perusteella voidaan olettaa, että hahmot kuuluvat yhteen jollakin tavalla. Nimissä näkyy taas lajikuuluvuus, vaikka tässä tapauksessa *Vilijonkka* ja *Vilijanne* eivät ole sukulaisia. Lähtökielinen hahmonnimi *Filifonkan* muistuttaa substantiiveja *fjompa*, *fjolla* 'hupakko' (MOT), jotka tarkoittavat ''ajattelematon, kevytmielinen tyttö/nainen'' (KS). *Fili* on myös harvinainen ruotsalainen sukunimi ja

harvoissa tapauksissa jopa etunimi (SCB, 2001). *Vilijonkka* on käännetty mukaelmastrategian avulla, eikä se tuo mitään alkuperäistä merkitystä kohdekieleen. Tarinassa puhutaan myös teatterirotan miehestä laivamestarista *Vilijannesta*, jonka lähtökielinen nimi on *Filifjonk*. Suomenkielisen *Vilijanne* nimen toinen osa muistuttaa miehen nimeä *Janne*, joka on tavallinen miehen nimi ja oli eniten suosittu vuosina 1960–99. *Janne*-nimissä on Suomessa kaikkiaan noin 32 000. (DVV:n nimipalvelu: 2021.) Nimen alkuosa on käännetty suomeen mukaelmastrategian avulla, mutta sen toisen osan käännösstrategia on korvaus. Samoin se on nimessä *Vilijaana*, joka on hahmon *Vilijonkka* toinen nimi. Tšekiksi käytetään vain mukaelmastrategiaa ja nimien muodot ovat *Fififjonka* ja *Fififjonk*.

Mymlan-nimi perustuu suomenruotsalaiseen slangisanaan *mymla*, jota Jansson ja hänen ystävänsä käyttivät kun puhuivat rakastelemisesta (Westin 2008: 220).

Ruotsinkielinen nimi *Mymlan* myös muistuttaa sanaa *mumla* 'mutista, mumista' (MOT). Nimi on sekä suomeksi että tšekiksi käännetty mukaelmastrategian avulla eikä alkuperäinen merkitys säily kummallakaan kielellä. Tähän perheeseen kuuluu myös hahmo *Mymmelin tytär* ja vielä *pikku Myy*, josta olen puhunut edellisessä alaluvussa (ks. alaluku 5.1). Myös *Myyn* nimissä jonkin verran näkyy hänen kuuluvuutensa tähän perheeseen kaikissa tutkituissa kielissä: *My – Mymlan*; *Myy – Mymmeli*; *Mia – Mimla*.

Hahmojen lähtökielen nimissä *Rådd-djuret* ja *Sås-djuret* toisen osan *djur* merkitys on 'eläin' (MOT), eikä se säily nimien suomennoksissa, vaikka nimien muodon samankaltaisuus käännöksessä jonkin verran näkyy. *Sosulin* nimen käännösstrategia on mukaelma alkuperäisestä *Sås*-nimen osasta. *Hosuli* on muodostettu verbistä *hosua* ja käännösstrategia on tässä tapauksessa korvaus. Tšekinkielisten vastineiden *Kryšánek* ja *Myšilka* perusteella ovat eläinten nimitykset *krysa* 'rotta' ja *myš* 'hiiri' ja käännösstrategia on korvaus. Nimien lähtökieliset merkitykset puuttuvat tšekin käännöksestä kokonaan, eikä niiden muoto pysy samana.

5.2.2 Ominaisuus ja ulkomuoto

Aineistossa esiintyy nimien joukko, jossa nimi koostuu hahmon ominaisuudesta tai on muodostettu sen ulkonäön perusteella. Tähän ryhmään valitsin hahmoja, joiden suomennoksissa nimi vastaa hahmon ominaisuutta tai ulkomuotoa. On pari tapausta, joissa alkuperäisissä ruotsinkielisissä hahmonnimissä heidän ominaisuutensa näkyy, mutta

suomennoksesta tämä puuttuu, esimerkiksi *Niiskuneiti*, josta olen puhunut edellisessä alaluvussa. Tässä ryhmässä käännösstrategiat vaihtelevat, siksi käsittelen nimiä erikseen.

Hahmon piirteitä näemme esimerkiksi nimessä *Nuuskamuikkunen*. Ensimmäinen nimenosa *snus* 'nuuska' (MOT) on käännetty suomeen käännösstrategian avulla. Ruotsin kielessä onkin olemassa yhdyssana *snusmumrik* 'nuuskaaja' (MOT). Nimen toisen osan käännöksessä tapahtuu enemmän muutoksia. Sana *mumrik* ruotsin kielessä tarkoittaa 'tyyppi, heppu' (MOT). Toisaalta suomen sana *muikku* tarkoittaa jotain täysin erilaista, nimittäin 'eräs pienehkö parvissa elävä sisävesien lohikala' (KS). Käännösstrategiat tässä nimessä ovat käännös ja korvaus. Tšekin käännöksessä nimen deminutiivin muodossa säilyy sen alkuperäinen merkitys. Hahmonnimi on *Šňupálek*, joka on muodostettu verbistä *šňupat* 'nuuskata'. Nimi on tšekkiin käännetty käännösstrategian avulla. Tämä on yksi tapauksista, joissa tšekinkielinen käännös on hieman tarkempi kuin suomenkielinen.

Hahmonnimi *Mårran* muistuttaa verbiä *morra*, joka tarkoittaa 'murista' (MOT). Nimen lähellä onkin substantiivi *morr* 'murina' (MOT). Suomalaisessa kansanperinteessä on olemassa pelottava satuolento mörkö. Nimen käännös *Mörkö* on myös lähellä sanaa *mörinä* 'mörisevä ääni' (KS), joka vastaa hahmon käyttäytymistä. Strategiaa voidaan tässä tapauksessa tarkastella kahdesta näkökulmasta, joista molemmat mahdollisuudet ovat olemassa. Toinen niistä on mukaelma, koska nimen suomennos on äänteellisesti samankaltainen kuin lähtökielen muoto. Toisesta näkökulmasta voidaan ajatella, että käännösstrategia on korvaus, koska lähtökielen nimi on korvattu jollain toisella nimellä. Suomen kielessä on olemassa sana *mörkö*, jolla on oma merkitys 'mielikuvitushirviö; pahasta, pelottavasta asiasta, uhasta' (KS).

Tšekinkielisessä käännöksessä on hahmolle valittu nimi *Morana*. *Morana* on mallinukke, joka kuvaa kuolemaa tai talvea. Menneisyydessä oli olemassa sellainen perinne, että kevään alussa mallinukke poltettiin tai heitettiin veteen. Se tarkoitti, että talvi ja kaikki huono loppuu ja kevät tulee. Käännösstrategioiden valinnasta voidaan ajatella samoin kuin suomenkielisessä käännöksessä. Molemmissa kielissä hahmon eri ominaisuudet säilyvät. Nimen suomennoksessa näkyy hahmon käyttäytyminen eli hänen mörisevä äänensä ja tšekinkielisessä käännöksessä näkyy hahmon yhteys talveen ja kylmään, koska Mörön kulkemalla polulla kaikki jäätyy.

Surullisen koiran nimen *Ynk* kantana on adjektiivi *ynka* 'vaivainen, mitätön, surkea' (MOT). Verbi *ynka – ömka* tarkoittaa 'säälää, säälitellä, surkutella' (MOT). Suomen hahmonnimi on muodostettu edellisen verbin ja adjektiivin perusteella ja alkuperäinen nimi on käännetty nimelle *Surku* tai *Surku-koira* käännösstrategian avulla. Tšekin käännöksessä nimen merkitys ei säily ja sen muoto on *Pink*. Koska *pink* ei ole tšekin kielessä esiintyvä sana ja kirjoitettuna se muistuttaa paljon lähtökielistä nimeä, strategia ei ole korvaus. Näyttää enemmän siltä, että nimi on käännetty mukaelmastrategian avulla, vaikka sen alkuperäinen merkitys katoaa kokonaan. Samankaltainen tapaus on hahmonnimi *Homssu*. Ruotsinkielisen nimen pohjana on substantiivi *homsa*, joka suomeksi tarkoittaa *homssu*. Käännösstrategia on siis käännös. Tšekinkielinen nimen vastine on *Pimek*, joka jonkin verran esiintyy sukunimenä, vaikka se ei ole kovin yleinen sukunimi. Käännösstrategia on korvaus. Hahmonnimi *Ruttuvaari*, jonka käännösstrategia suomeen on käännös, on myös ulkomuodon perusteella luotu nimi. *Ruttuvaari*-nimen strategia tšekkiin on korvaus. Tšekiksi nimi korvataan muodolla *Strejdánek*, joka on sanan *stryc* 'setä; eno' hypokorismien deminutiivimuoto.

Seuraava esimerkki on tyttö *Tulppaana*, joka asuu suuressa tulppaanissa. Hänen nimensä on johdettu yleisnimestä *tulppaani*. Ruotsinkielinen muoto *Tulippa* on muodostettu yleisnimestä *tulpan*. Tšekinkielinen vastine on *Tulipka* ja muistuttaa substantiivia *tulipán*. Käytetty käännösstrategia on molemmissa kielissä mukaelma ja kaikissa kielissä nimen pohjana on yleisnimi *tulppaani*.

Tahmatassu-nimen käännösstrategia suomeen on korvaus, vaikka tässä tapauksessa korvaus vastaa hahmon ominaisuutta. Alkuperäinen nimi *Klippdassen* vastaa yleisnimeen *klippdasse*, joka on kalliotamaanin ruotsinkielinen nimitys. Kalliotamaanit vastaavat hahmojen kuvausta, joka kirjoissa esiintyy. Tahmatassut ilmestyvät ensimmäisen kerran kirjassa *Muminpappans bravader: berättade av honom själv* (1950), jonka Jansson parin vuoden jälkeen korjasi. Uudessa painoksessa *Muminpappans memoarer* vuodelta 1968 hahmonnimi hieman on muuttunut muotoon *Klibbtassar*, joka kirjaimellisesti tarkoittaa *Tahmatassu*. Käännösstrategia suomeen on silti korvaaminen, koska nimi käännettiin kirjan ensimmäisestä versiosta. Tšekinkielinen vastine on *lepitlapka*, joka on nimen *klibbtassar* kirjaimellinen käännös. Syynä on, että tšekinkielisen käännöksen pohjana oli jo uudempi versio vuodelta 1968.

5.2.3 Muut nimet

Kaksi nimeä, jotka muodoltaan eroavat muista aineiston nimistä, ovat hahmonnimet *Tuu-tikki* ja *Ti-ti-uu*. Nimen *Tuu-tikki* pohjana oli Janssonin elämänkumppanin Tuulikki Pietilän lempinimi Tooti, josta tuli hahmonnimi *Too-ticki* (Westin 2008: 274–276). Siinä tapahtuu alkuperäisiin nimiin verrattuna äänteellinen muutos ja käännösstrategia suomeen on mukaelma. Nimien käännöksessä muutos tehdään lähtökielen ääntämisen säilyttämiseksi. Vokaali *o* ruotsissa lausutaan yleisesti *u*:na ja *ck*-konsonanttiyhtymän ääntäminen on pitkä *k*. Tšekiksi hahmonnimi *Tuu-ticki* on muodossa *Tiki*, eli ensimmäinen nimenosa puuttuu käännöksestä kokonaan, vaikka tässä tapauksessa se ei muuta alkuperäistä merkitystä. *Ti-ti-oo* muuttuu vielä enemmän ja sen muoto on *Tydlitú*. Molemmissa tapauksissa käytetään mukaelmastrategiaa samoin kuin suomen käännöksessä. Hahmonnimillä *Ti-ti-uu* ja *Tydlitú* on yksi yhteinen piirre. Ne muistuttavat linnun laulua kuvattavia ilmauksia, suomalaista *ti-ti-tyy* ja tšekkiläistä *tydlity*.

Nipsu on esimerkki nimestä, jolla lähtökielellä oli tietty merkitys, mutta sen suomennoksessa merkitys on muuttunut. Ruotsinkielinen *Sniff* on muodostettu verbistä *sniffa* 'haistella, nuuhkia' (MOT). Suomennoksen *Nipsu*-nimen alkuperä on verbissä *nipsahtaa*, joka tarkoittaa 'tulitikun katkeamisen, nepparin sulkemisen tms. äänestä, nikahtaa' (KS). Tässä tapauksessa käännösstrategia on korvaus, eikä se vastaa hyvin nimen alkuperäistä merkitystä. Tämä on yksi harvoista tapauksista, joissa tšekin käännös vastaa enemmän alkuperäistä kuin suomenkielinen käännös. Tšekinkielinen hahmonnimi on käännetty käännösstrategian avulla. Nimi *Čenich* on muodostettu yleisnimestä *čenich* 'kuono' ja on lähellä verbiä *čenichat* 'nuuhkia, nuuskia'.

Hahmonnimi *Hemuli* on toinen esimerkki siitä, kuinka nimen alkuperäinen merkitys käännösprosessissa katoaa. Ruotsin substantiivi *hemul* on oikeustieteen kielessä käytetty ilmaisu, joka tarkoittaa 'kaupanvastuu'. Vanhentuneessa merkityksessä se tarkoittaa 'peruste, tuki, tae' (MOT). Suomen käännöksessä käytetään mukaelmastrategiaa ja nimessä säilyy sen muoto, joka on vain äänteellisesti mukautettu kohderyhmälle, mutta sen alkuperäinen merkitys tästä syystä katoaa. Ruotsinkielinen hahmonnimi *Hemulen* mukautuu suomeen muodossa *Hemuli*.

Hemulin hahmonnimen tšekin käännöksessä käytetään korvausstrategiaa. Nimi korvataan sanalla *Bambul*, joka muistuttaa appellatiivia *bambula* 'tupsu'. Tämä sana käytetään

kuvaamaan henkilöä, joka on naiivi, yksinkertainen, tyhmä (ASSČ 2022). Hahmonnimi on menettänyt alkuperäisen merkityksensä, kuten suomenkielisessä käännöksessä, ja lisäksi siihen on liitetty negatiivisia ominaisuuksia, jotka eivät sovi hahmon todelliseen luonteeseen.

Hahmonnimi *Kummitus* on proprina käytetty yleisnimi ja molemmissa tutkituissa kielissä sen käännösstrategia on käännös. Lisäksi hahmolla on vielä toinen nimi *Kauhujen saaren kauhu*, joka viittaa paikkaan, jossa aave elää ja siihen, että tämä kummitus on hirvittävä. Myös hahmon toisen nimen suomennos vastaa alkuperäiseen nimeen ja käännösstrategia on tässäkin tapauksessa käännös. Toisaalta tšekin käännöksestä puuttuu kokonaan tieto saaresta, jossa aave elää. Mutta tärkeämpää on, että sen merkitys, eli Kummituksen pelottava ominaisuus, käännöksessä säilyy, vain eri muodossa. Hahmon tšekin nimi on *Strašidlo zvané Nejstrašnější* eli 'kummitus, jota kutsutaan pelottavimmaksi'. Tästä hyvin näkyy käännöksen tavoite, että se kohderyhmän lukijan mielessä herättää samoja tunteita, vaikka konkreettiset keinot voivat erota. Käännösstrategia on korvaus.

Nuuskamuikkusen isän nimi *Joxaren* on muodostettu verbistä *joxa* 'puuhata, puuhailla' (MOT). Hahmonnimen suomennos on *Juksu* ja sen käännösstrategia on mukaelma. Tšekin kielelle nimi käännettiin korvausstrategian avulla muodolle *Pipla*, joka muistuttaa verbiä *piplat*. Tätä verbiä käytetään, kun tehdään jotain liian pitkään tai liian huolellisesti.

Hahmonnimi *Gafsan* on muodostettu sanasta *gaffs* 'juoru, löpöttely' (MOT), joka liittyy hahmon käyttäytymiseen. Suomeen nimi käännettiin mukaelmastrategialla muotoon *Kampusu*, samoin kuin tšekinkieliseen muotoon *Hlavsa*. Kummassakaan kielessä g-kirjain ei ole kovin tavallinen, mikä on mukaelmastrategian valinnan syy. Nimen alkuperäinen merkitys käännöksissä ei säily.

Tuhto on yleisnimestä muodostettu erisnimi, joka kirjoissa kirjoitetaan aina isolla alkukirjaimella. Appellatiivi *tuhto* tarkoittaa veneen istuinlautaa, samoin kuin ruotsinkielinen *toft*. Käännösstrategia on käännös. Samalla strategialla nimi käännettiin tšekkiin, vaikka nimissä tapahtuu enemmän muutoksia. Tarkka käännös olisi appellatiivi *lavička*, mutta tšekinkielisessä vastineessa käytetään tämän yleisnimen puhekielistä ilmaisua ja hahmonnimi on *Lavka*.

5.2.4 Appellatiiveja muistuttavat nimet

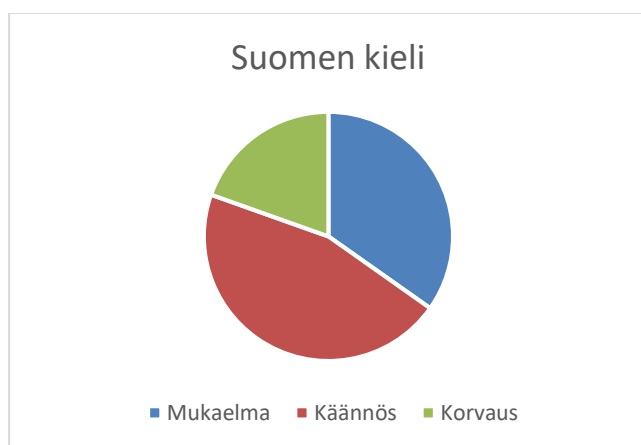
Aineistossa on suuri joukko nimiä, jotka muistuttavat appellatiiveja. Nimet voidaan jakaa useisiin ryhmiin sen perusteella, mitä ne osoittavat. Hahmon ammatin tai sosiaalisen aseman perusteella muodostetut nimet muodostavat oman ryhmän. Näissä tapauksissa on hahmonnimi muodostettu yleisnimestä ja suomen käännöksessä useimmissa tapauksissa kirjoitettu isolla alkukirjaimella. Käytetty käännösstrategia suomenkielisessä käännöksessä on tässä ryhmässä pelkästään käännös. Kun nimen alkuperä on jossain yleisnimessä ja tämä konkreettinen yleisnimi on kohdekulttuurissa tunnettu, ei ole paljon syytä luoda hahmolle uutta nimeä. Esimerkiksi hahmo *Kuningas*, josta käytetään myös nimeä *Itsevaltias*, sitten *Taikuri*, *Puistonvartija* ja *Puistotäti*. *Puistonvartija* ja *Puistotäti* on pari, joka valvoo sääntöjen noudattamista puistossa. Nimet osoittavat, että näillä kahdella hahmolla on jotain yhteistä, niin kuin olisi nimissä, joista näkyy lajiin kuuluminen (ks. 5.2.1). Tässä tapauksessa ei ole kyse lajin kuulumisesta, mutta nimet perustuvat hahmojen asumispaikkaan ja jonkin verran työtehtävään. Hahmonnimen *Puistotäti* tšekin käännös eroaa alkuperäisestä nimestä ja sen suomennoksesta. Sen muoto on tšekiksi *hlídačka parku* 'puiston vartija' (hlídač = vartija + -ka femin. johdos) ja sen käännösstrategia on korvaus, koska alkuperäisen nimen osa *moster (tāti)* on korvattu yleisnimellä *vartija*. Muiden tämän ryhmän suomenkieliset ja tšekinkieliset käännösstrategiat ovat identtisiä, eli kyseessä on aina käännösstrategia.

Kuvitteellisten hahmojen ja eläinlajien lisäksi tarinoissa esiintyy myös eläimiä, jotka lukija tuntee omasta maailmasta. Kuten edellisessä ryhmässä, tässäkin suomen käännöksessä on useimmissa tapauksissa käytetty strategiaa käännös. Kun kyseessä ei ole todellisessa maailmassa esiintyvä eläin, käännösstrategia on mukaelma.

Esimerkiksi hahmonnimi *Bisamrättan* on proprina käytetty appellatiivi *bisamrätta* 'piisami = Ondatra zibethicus' (MOT). Piisamia kutsutaan Suomessa myös piisamimyyräksi tai vesirotaksi. Tässä tapauksessa nimi on sanatarkasti käännetty ruotsista. Ensimmäinen osa *bisam* 'piisami', toinen *rätta* 'rotta' ja nimen lopussa määräinen päätte *-n* (MOT). Tšekin kielessä käytetään hahmonnimenä eläimen nimitystä *Ondatra* 'piisami'. Käännösstrategia on molemmissa kielissä käännös. Eläin, joka ei ole olemassa todellisessa maailmassa on esimerkiksi kala, jonka ruotsinkielinen nimi on *mameluken*. Tässä tapauksessa käytetään molemmissa kohdekielissä mukaelmastrategiaa ja lopputulokset ovat suomenkielinen *Mamelukki* ja tšekinkielinen *mameluk*.

Muut appellatiiveja muistuttavat hahmonnimet ovat *Muurahaisleijona*, *Jäärouva*, *Hemulin täti* ja *Mymmelin tytär*. Käännösstrategia on molemmissa kielissä käännös.

Keinotekoisten nimien yhteenvedoksi sanoisin, että tässä joukossa on olemassa kolme käännösstrategiaa – mukaelma, käännös ja korvaaminen. Alla olevista kuvioista (3, 4) näkyy käytettyjen strategioiden määrä molemmissa käännöksissä. Jos nimi on muodostettu useammista osista ja sekä suomessa että tšekissä ne on käännetty eri tavalla, olen laskenut ne erikseen. Jos nimi koostuu useimmista osista, mutta molemmissa kielissä ne on käännetty samalla tavalla, en ole pitänyt niitä erillisinä strategioina. Syynä on, että molempien kielten strategioiden lukumäärä pystyy samana, jotta keskinäistä vertailua on mahdollista tehdä. *Muut*-kategoria on tarkoitettu tapauksille, jotka eivät tšekinkielisessä käännöksessä esiinny, jotta strategioiden lukumäärä pysyy samana. Yksi niistä tapauksista on *Muumipeikon* nimen toinen osa, jota ei ole käännetty tšekkiin ollenkaan. Toinen on siellä siksi, että hahmonnimi *Filifjonkan* on suomeksi käännetty kahdella tavalla, *Vilijaana* ja myöhemmin *Vilijonkka*. Tšekiksi nimi on käännetty vain yhdellä tavalla, ja siksi hahmon toisen nimen olemattomat strategiat lasken *Muut*-ryhmään, joka näkyy vain kuvioista 4.

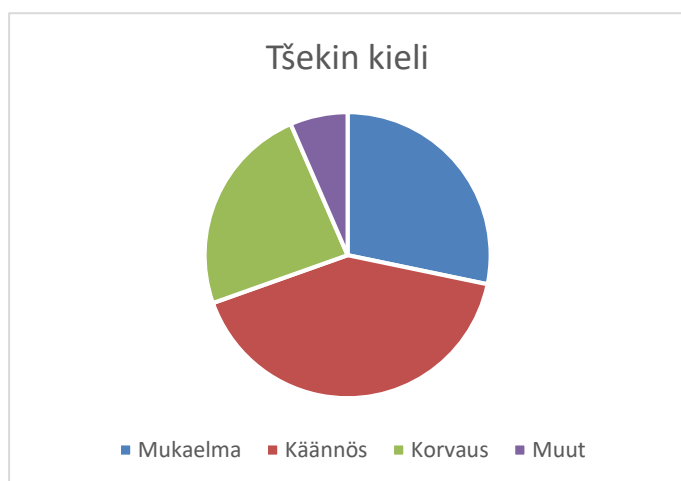

Kuvio 3. Keinotekoisten nimien strategiat suomen kielessä.

Hahmonnimien suomennoksessa eniten käytetty strategia on käännös. Syynä on, että suuri osa hahmonnimistä on lähtökielellä muodostettu yleisnimistä. Näissä tapauksissa ei ole tarvetta luoda hahmoille uusia nimiä, jos kääntäjä ei päättää, että nimi olisi kohdekielen lukijoille liian tuntematon tai vaikea hahmottaa. Alkuperäiset nimet ovat usein semanttisesti läpinäkyviä, joten käännösstrategian käyttö on sopivaa, koska tällä tavalla nimet säilyttävät alkuperäisen

merkityksen. Toinen useimmissa tapauksissa käytetty strategia on mukaelma. Mukaelmaa käytetään varsinkin näissä tapauksissa, jos nimen pohjana ei ole yleisnimi, esimerkiksi muumi-perheen jäsenten nimien alkuosa, *muumi-*, tai jos halutaan sopeuttaa nimen ääntämistä kohdekielen lukijoille, kuten nimessä *Tuu-tikki*. Realististen mutta epäautenttisten nimien ryhmään verrattuna mukaelmastrategian käyttö keinotekoisten nimien joukossa vaikuttaa merkityksen säilymiseen. Tästä voi seurata, että kohdekielen lukija ei saa samoja tunteita ja nimi menettää alkuperäisen merkityksen, esimerkiksi hahmonnimi *Hemuli*. Korvausstrategiaa on käytetty esimerkiksi nimen *Vilijanne* toisessa osassa, joka lähtökielellä on *-fjonk*.

Seuraavasta kuviosta (4) näkyvät strategiat, joiden avulla nimet on käännetty tšekin kielelle. Strategioiden jakauma on suomeen verrattuna hieman erilainen.

Kuvio 4. Keinotekoisten nimien strategiat tšekin kielessä.

Eniten käytetty strategia on samoin kuin suomen käännöksessä käännös, jolle on samat syyt kuin suomen kielessä. Varsinkin nimien läpinäkyvyys johtaa tämän strategian käyttöön. Mukaelman osuus on melkein sama kuin suomen käännöksessä. Kiinnostavaa on, että se koskee molemmissa kielissä enimmäkseen samoja nimiä, esimerkiksi *Ti-ti-oo – Ti-ti-uu – Tydlitů; mameluken – mamelukki - mameluk*.

Näiden kahden käännöksen erona on se, että toiseksi yleisimmin esiintyvä strategia on tšekin käännöksessä korvaus, joka on melkein yhtä yleinen kuin käännös. Tämän strategian haittapuoli on se, että nimi voi menettää alkuperäisen merkityksen. Toisaalta tšekin käännöksestä näkyy, että vaikkakin on käytetty korvausstrategiaa, jotain alkuperäisistä

nimistä voi käännöksessä säilyttää. Esimerkiksi nimissä *Knikla* ja *Piskla* käännösstrategia on korvaus, mutta nimien muoto eli se, että nimistä on selvää, että hahmoilla on jotain yhteistä, pysyy.

6 Lopuksi

Tämän pro gradu -tutkielmani tarkoituksena oli tutkia muumikirjojen hahmonnimien käännöksiä suomen ja tšekin kielelle. Tavoitteena on ollut selvittää, millaisia käännösstrategioita käytetään, miten nimien alkuperäiset merkitykset käännöksissä säilyvät ja millaisia funktioita nimillä on. Vertailemalla kahta erikielistä käännöstä pyrin selvittämään, millaisia eroja ja samankaltaisuuksia on eri kielten käännösstrategioiden valinnassa ja millä tavalla nimet mukautetaan eri kohderyhmille.

Aineistoni koostuu yhdeksästä muumiromaanista ja niissä olevista hahmonnimistä. Yhteensä aineisto sisältää 141 hahmonnimeä kolmessa kielessä – ruotsissa, suomessa ja tšekissä. Jaottelin nimet realistisiin mutta epäautenttisiin nimiin ja keinotekoisii nimiin niiden nimityyppien perusteella. Aineistossa ei esiinny autenttisia nimiä eikä lainanimiä. Tutkin nimien suomennosten funktioita, jotka tutustuttavat lukijat hahmoihin ja luovat hahmojen yleiskuvia. Funktiot olen valinnut Ainialan ym. (2008: 339) funktioiden luokittelusta ja ne ovat identifioiva, deskriptiivinen, luokitteleva ja sosiaalinen funktio. Seuraavaksi tutkin käännösstrategioita suomen käännöksessä ja vertailin niitä tšekin käännökseen.

Käännösstrategiat ovat laina, mukaelma, käännös ja korvaaminen (Ainiala ym. 2008: 340).

Pienempi osa tutkituista nimistä kuuluu realististen mutta epäautenttisten nimien ryhmään. Tässä ryhmässä korostuu nimien identifioiva funktio molemmissa käännöksissä. Oletukseni mukaan lainastrategiaa käytetään enemmän nimien suomen kuin tšekin käännöksessä, jossa esiintyy nimien kulttuurista adaptaatiota, ja tästä syystä lainastrategiaa ei käytetä usein. Suuri osa nimistä on käännetty suomeen lainastrategian avulla, koska kohderyhmälle nimet eivät näytä vieraalta. Toisaalta tšekin käännöksessä eniten käytetty strategia on mukaelma, koska nimiä piti muokata kohdekielen lukijoita varten enemmän. Tämä on esimerkki siitä, miten kulttuurinen adaptaatio näkyy käännösstrategioiden valinnassa. Mukaelmastrategian käyttö nimissä, jotka esiintyvätkin todellisessa maailmassa, ei aiheuta niiden merkitysten menetystä.

Suurin osa nimistä kuuluu keinotekoisien nimien ryhmään ja identifioivan funktion lisäksi deskriptiivinen funktio esiintyy siellä usein. Jos nimi sisältää tietoja hahmon ominaisuuksista ja ulkonäöstä, lukijalle on sitten helpompaa tutustua hahmoon, koska hän heti tutustuu hahmon tiettyyn piirteeseen. Muut funktiot, joilla luodaan hahmojen yleiskuvia, ovat luokitteleva, lokalisoiva ja sosiaalinen. Nimien deskriptiivisyys liittyy siihen, että nimien juuret ovat useissa tapauksissa yleisnimissä ja sanoissa, jotka ovat kielessä yleisiä.

Keinotekoisten nimien ryhmässä näkyy molemmissa käännöksissä kolme strategiaa. Eniten käytetty strategia on käännös. Tämän strategian yleisyys ei ole yllättävää, koska nimet koostuvat suurelta osin yleisnimistä ja käännöksessä niitä ei tarvitse muuttaa liikaa. Mukaelmastrategian käyttö keinotekoisisissa nimissä voi aiheuttaa sen, että nimi menettää alkuperäisen merkityksensä. Tämä näkyy molemmissa käännöksissä ja nimien kohdekielten variantit usein eivät säilytä lähtökielen merkityksiä. Tšekin käännöksessä on käännetty korvausstrategialla enemmän nimiä suomenkieliseen käännökseen verrattuna. Vaikka nimet on lähtökielessä usein muodostettu yleisnimistä, eikä ole syytä korvata niitä toisella ilmauksella, molemmissa käännöksissä tätä strategiaa jonkin verran esiintyy. Suomenkielinen käännös on useimmissa tapauksissa tarkempi kuin tšekinkielinen ja syynä voisi olla juuri korvausstrategian käytön frekvenssi. Vaikka kirjaimellinen käännös ei ole kääntämisessä sopiva vaihtoehto, aineistossani korvausstrategialla käännetty nimet usein menettävät alkuperäistä merkitystä. Toisaalta on myös tapauksia, joissa korvaaminen toisella ilmauksella säilyttää sen, mitä nimi alkuperäisessä kielessä kertoo. Molempien käännösten strategioiden esiintymät näkyvät alla olevasta kuviosta 5.

Kuvio 5. Käytetyt strategiat suomen ja tšekin käännöksessä.

Mielenkiintoista on, että tietyn strategian käyttö koskee molemmissa käännöksissä suureksi osin samoja nimiä. Vain 13 nimeä eroaa käytetyn strategian perusteella, muissa tapauksissa

nimet on käännetty molemmille kielille samalla strategialla. Syynä on nimien deskriptiivinen luonne ja appellatiivisuuden pohja, eli ei ole tarvetta muuttaa nimiä kokonaan. Suomenkieliset ja tšekinkieliset hahmonnimet eroavat usein muodoiltaan. Nimet kuten *Muumimamma* ja *Niiskuneiti* eivät ole tšekin käännöksessä yhdyssanoja, mikä liittyy tšekin kielen luonteeseen.

Molemmissa käännöksissä käytetään muutamissa tapauksissa osastrategioita, mitä tarkoittaa, että yhdessä hahmonnimessä on enemmän kuin yksi käännösstrategia. Yleisin yhdistelmä on nimien suomennoksessa mukaelma ja käännös, samoin kuin tšekinkielisissä vastineissa. Tämä liittyy taas siihen, että yleisnimistä muodostetut nimet useimmiten käännetään käännösstrategialla, koska näissä tapauksissa ei ole tarvetta luoda nimelle uutta ilmausta. Mukaelmastrategian käyttö liittyy ääntämisen ja kielileikin säilyttämiseen, mutta keinoitekoisten nimien ryhmässä aiheuttaa joissakin tapauksissa alkuperäisen merkityksen menettämisen. Nimestä sitten puuttuu lähtökielellinen tieto ja jossain tapauksissa nimestä tulee täysin merkityksettömiä. Vaikka käännöksen tavoitteena ei ole kirjaimellinen tarkkuus, painotetaan sitä, että tekstillä on sama vaikutus eri kielten lukijoihin.

Käännösten vertailusta näkyy hyvin, miten kohdekulttuuriin sopeutuminen vaikuttaa käännökseen. Oletukseni mukaan myös hahmonnimien käännöksestä adaptaatio näkyy, koska kaikki nimet tai sanat eivät olisi tšekinkieliselle kohderyhmälle helposti ymmärrettäviä, kuten peikot. Tällaista kohdekulttuuriin sopeuttamista ei näy niin paljon, koska hahmonnimet ovat suurelta osin muodostuneet tavallisista sanoista tai yleisnimistä, jotka tunnetaan hyvin myös muissa kohdekulttuureissa. Toisaalta tutkituissa hahmonnimissä esiintyy myös samankaltaisuuksia, vaikka kulttuurit ovat suhteellisen kaukana toisistaan. Esimerkkinä on hahmo *Mörkö* ja sen tšekinkielinen vastine *Morana*, joihin liittyvät assosiaatiot ovat molemmissa kielissä samankaltaisia.

Tässä gradussa pyrkimyksenä on ollut pohtia ja perustella kahden käännöksen eroja ja samankaltaisuuksia käännösstrategioiden valinnassa. Tässä tehtävässä koen onnistuneesti yhdistäneeni nimistöntutkimusta ja käännöstutkimusta. Aiheen tutkimusta on mahdollista jatkaa tarkastelemalla ja vertailemalla muiden kuin hahmonnimien eri kielten käännöksiä. Sen perusteella olisi mahdollista syvällisemmin tutkia suuntauksia lastenkirjallisuuden kääntämisessä. Tutkimusaineistoa voi kasvattaa myös muiden kuin romaanien nimillä, esimerkiksi kuvasarjojen tai TV-esitysten nimillä.

Lähteet

Aineistolähteet

Tove Janssonin muumikirjojen suomennokset:

MM = *Muumipappa ja meri*. [*Pappan och havet* 1965] Suom. Laila Järvinen. WSOY, Helsinki 2017.

MMR = *Muumilaakson marraskuu*. [*Sent i november* 1970] Suom. Kaarina Helakisa. WS Bookwell Oy, Juva 2010.

MP = *Muumipeikko ja pyrstötähti*. [*Kometjakten* 1946] Suom. Laila Järvinen, Päivi Kivelä. WSOY, Helsinki 2018.

MST = *Muumit ja suuri tuhotulva*. [*Småtrollen och den stora översvämningen* 1945] Suom. Jaakko Anhava. WSOY, Helsinki 2020.

MU = *Muumipapan urotyöt*. [*Muminpappans bravader: berättade av honom själv* 1950] Suom. Laila Järvinen. WSOY, Helsinki 2018.

NL = *Näkymätön lapsi ja muita kertomuksia*. [*Det osynliga barnet och andra berättelser* 1962] Suom. Laila Järvinen. WSOY, Helsinki 2018.

TH = *Taikurin hattu*. [*Trollkarlens hatt* 1948] Suom. Laila Järvinen. WS Bookwell Oy, Juva 2010.

TT = *Taikatalvi*. [*Trollvinter* 1957] Suom. Laila Järvinen. WSOY, Helsinki 2018.

VJ = *Vaarallinen juhannus*. [*Farlig midsommar* 1954] Suom. Laila Järvinen. WSOY, Helsinki 2018.

Tove Janssonin muumikirjojen tšekinnökset (kääntäjä Libor Štukavec):

—1994: *Bláznivé léto*. [*Farlig midsommar* 1954] Albatros. Praha.

—1995: *Kometa*. [*Kometenkommer* 1946] Albatros. Praha.

—1997: *Neviditelné dítě a jiné příběhy*. [*Det osynliga barnet och andra berättelser* 1962] Albatros. Praha

—1997: *Pozdě v listopadu*. [*Sent i november* 1970] Albatros. Praha.

—1999: *Cesta za tatínkem*. [*Småtrollen och den stora översvämningen* 1945] Albatros. Praha.

—2004: *Tatínek píše paměti*. [*Muminpappans memoarer* 1968]. Albatros. Praha.

—2010: *Čarodějův klobouk*. [Trollkarlens hatt 1948] Albatros. Praha.

—2012: *Čarovná zima*. [Trollvinter 1957] Albatros. Praha

—2014: *Tatínek a moře*. [Pappan och havet 1965] Albatros. Praha

Tutkimuskirjallisuus ja muut lähteet

Aejmelaues, Salme 1994: *Kun lyhdyt syttyvät. Tove Jansson ja muumimaailma: Tove Jansson and moominworld*. Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin julkaisuja 18, Tampere.

Ainiala, Terhi – Saarelma, Minna – Sjöblom, Paula 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.

Akademický slovník současné češtiny [Online.] Viitattu 04.01.2022. Ústav pro jazyk český AV ČR. Saatavissa: <https://slovníkcestiny.cz/uvod.php>

Bertills, Yvonne 2003: *Beyond Identification. Proper Names in Children's Literature*. Åbo Akademi University Press, Åbo.

Czech Statistical Office. [Online.] Viitattu 13.12.2021. Saatavissa: <https://www.czso.cz/>

DVV = Digi- ja väestötietovirasto. Nimipalvelu [Online.] Viitattu 15.11.2021. Saatavissa: <https://verkkopalvelu.vrk.fi/nimipalvelu/default.asp?L=1>

Ingo, Rune 1990: *Lähtökielestä kohdekieleen. Johdatusta käänntieteteeseen*. WSO, Helsinki.

Jakobson, Roman 1966: On linguistic aspects of translation. *On Translation*. s. 232–239. Toim. Reuben A. Brower. Oxford university press, New York.

Kadlec, Vratislav 2018: *Jansson, Tove. Jak to bylo dál?* [Verkköjulkaisu.] Viitattu 13.1.2022. Saatavissa: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/40481/jansson-tove-jak-to-bylo-dal#discussion>

Knittlová, Dagmar – Grygová, Bronislava – Zehnalová, Jitka 2010: *Překlad a překládání*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc.

KS = Kielitoimiston sanakirja [Online.] Viitattu 30.11.2021. Kotimaisten kielten keskus. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/>

Lathey, Gillian 2016: *Translating Children's Literature*. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 5.11.2021. Julkaistu painettuna: Routledge, Abingdon. Saatavissa: <https://web-s-ebsohost.com.ezproxy.utu.fi/ehost/detail/detail?vid=5&sid=ad98559f-a3a0-424b-b9d5-8fe67f963b02%40redis&bdata=JnNpdGU9ZWZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=nlebk&AN=1036482>

Leppihalme, Ritva 2007: Kääntäjän strategiat. *Suomennos-kirjallisuuden historia 2*, s. 365–373. Toim. Urpo Kovala, Pekka Kujamäki, Outi Paloposki, Hannu Riikonen. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Gummerus kirjapaino oy, Jyväskylä.

Mentula, Mikko 2006: *Klonkku, Reppuli ja Hallavaharja: fiktiivisten erisnimien muodostus, merkitykset ja funktiot J. R. R. Tolkienin teoksessa Taru sormusten herrasta*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

MOT sanakirjat. Kielikone Oy [Online.] Viitattu: 30.11.2021. Saatavissa: <https://motkielikone.fi.ezproxy.utu.fi/mot/turkuyo/netmot.exe?motportal=80>

Mäenpää, Hannele 2019: *Irvikissa vai Hangon kisu? Rakkaalla hahmolla on monta nimeä. Hahmonnimet Lewis Carrollin Alice's Adventures in Wonderland -teoksen eri suomennoksissa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

Naše jména. [Online.] Viitattu 11.12.2021. Saatavissa: <https://www.nasejmena.cz/nj/cetnost.php>

Oittinen, Riitta 1995: *Kääntäjän karnevaali*. Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

—2000: *Translating for Children*. [Verkkojulkaisu.] Viitattu 4.11.2021. Taylor & Francis Group. Saatavissa: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=170559>.

—2004: Tekstilaji ja strategia: ajatuksia kaunokirjallisesta kääntämisestä. *Alussa oli käännös*, s. 165–185. Toim. Riitta Oittinen ja Pirjo Mäkinen. Tampereen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print, Tampere.

Pearl, Leonard 2007: *Hahmonimet hahmottumassa: Disney-piirroselokuviissa esiintyvien suomenkielisten henkilönnimien sananmuodostus, rakenne ja merkityssuhteet*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

PMČ = *Průruční mluvnice češtiny*. Toim. Petr Karlík, Marek Nekula, Zdenka Rusínová. Lidové noviny, Praha 1995.

Puurtinen Tiina 2000: Lastenkirjallisuuden kääntäminen: normit, luettavuus ja ideologia. *Käännöskirjallisuus ja sen kritiikki*, s. 106–127. Toim. Henna Makkonen-Craig ja Outi Paloposki. Yliopistopaino, Helsinki.

SAO = Svenska Akademiens Ordböcker [Online.] Viitattu 3.12.2021. Saatavissa: <https://svenska.se/>

SCB Statistics Sweden. [Online.] Viitattu 16.11.2021. Saatavissa: <https://www.scb.se/en/>

Sjöblom, Paula 2004: Kognitiivinen näkökulma proprien semantiikkaan. *Virittäjä* 108, s. 80–91. [Verkkójulkaisu.] Viitattu 21.9.2021. Kotikielen Seura, Helsinki. Saatavissa: <http://elektra.helsinki.fi/se/v/0042-6806/108/1/kognitii.pdf>.

—2006: *Toiminimen toimenkuva. Suomalaisen yritysnimistön rakenne ja funktiot*. SKS, Helsinki.

Uhlíř, Dušan 2019: Nesmrtelný alchymista a kámen mudrců: Kdo byl tajemný Nicolas Flamel? *100+1 zahraniční zajímavost*. [Verkkójulkaisu.] Viitattu 2.3.2022. Extra Publishing s. r. o., Brno. Saatavissa: <https://www.stoplusjednicka.cz/nesmrtelny-alchymista-kamen-mudrcu-kdo-byl-tajemny-nicolas-flamel>.

Vilén, Anne-Maaret 2009: *Hogwartsista Tylypahkaan. Harry Potter -kirjojen erisnimien kääntäminen suomeksi ja saksaksi*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: Iso suomen kielioppi. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. [Verkkoversio.] Viitattu 11.10.2021. Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk> URN: ISBN:978-952-5446-35-7

Westin, Boel 2008: *Tove Jansson. Sanat, kuvat, elämä.* [*Tove Jansson: Ord, bild, liv, 2007*] Suom. Jaana Nikula. WS Bookwell, Juva.

Liite

Taulukko tutkittavista nimistä

Suomi	Ruotsi	Tšekki
Edvard	Edward	Eduard
Emma	Emma	Ema
Fredrikson	Fredrikson	Bedřišek
Hemuli	Hemulen	Bambul
Hemulin täti	Hemlens moster	Bambulova teta
Homssu	Homsa	Pimek
Hosuli	Rådd-djuret	Kryšánek
Juksu	Joxaren	Pipla
Jäärouva	isfrun	Ledová paní
Kampusu	Gafsan	hlavsa
Kummitus / Kauhujen saaren kummitus	spöket / Spöket på fasornas ö	strašidlo / strašidlo zvané Nejstrašnější
Kuningas / Itsevaltias	Kung / Självhärskaren	král / samovládce
Mamelukki	mameluken	mameluk
Miska	Misan	Mína
Muumimamma	Muminmamman	muminkova maminka
Muumipappa	Muminpappan	muminkův tatínek
Muumipeikko	Mumintrollet	muminek
Muurahaisleijona	myrlejonet	mravkolev
Mymmeli	Mymlan	Mimla
Mymmelin tytär	Mymlans dotter	Mimlina dcera
Myy	My	Mía
Mörkö	Mårran	Morana
Niisku	Snorken	Ferko
Niiskuneiti	Snorkfröken	Slečna Ferka
Ninni	Ninni	Nyny
Nipsu	Sniff	Čenich
Nuuskamuikkunen	Snusmumriken	Šňupálek
Piisamirotta	Bisamrättan	Ondatra

Puistonvartija	parkvakten	hlídač parku
Puistotäti	parktanten	hlídačka parku
Ruttuvaari	Onkelskruttet	Strejdánek
Salome	Salome	Salome
Sosuli	Sås-djuret	Myšilka
Surku / Surku-koira	Ynk / hunden Ynk	Pink
Tahmatassu	Klippdassen	lepitlapka
Taikuri	Trollkarlen	Čaroděj
Ti-ti-uu	Ti-ti-oo	Tydilitú
Tiuhti	Tofslan	Pískla
Tuhto	Toft	Lavka
Tulppaana	Tulippa	Tulipka
Tuu-tikki	Too-ticki	Tiki
Vilijaanna (Vilijonkka)	Filifjonkan	Fififjonka
Vilijanne	Filifjonk	fififjonk
Viuhti	Vifslan	Kníkla